

«Et fristed – for oss»

Lesbiske kvinners rom og konvensjoner i Oslos uteliv, 1970-1983

Sofie Mina Stålesen

Lektorprogrammet
Vår 2023

30 studiepoeng

Institutt for arkeologi, konservering og historie
Humanistisk fakultet

© Sofie Mina Stålesen

Vår 2023

Et fristed – For oss: Lesbiske kvinners rom og konvensjoner i Oslos uteliv, 1970-1983.

Sofie Mina Stålesen

<https://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Forord

Som ung kvinne har jeg opplevd et uteliv som har vært gledelig, samlende og til tider euforisk. I samme åndedrag kan det også sies til tider å ha vært urettferdig, dømmende og forvirrende. En søken etter svar om hvorfor det kan oppleves så ulikt har ledet til en masteroppgave, og den vil jeg dedikere til unge kvinner i utelivet. La dere inspirere!

Jeg vil takke informantene mine som har vist meg så mye tillit. Takk for at dere har latt meg låne de fantastiske fortellingene og ikke minst engasjementet deres. Oppgaven ville ikke blitt til om det ikke var for samtale med dere. Jeg vil også takke Skeivt Arkiv for aktiv support og tilgang til deres verdifulle materiale. Takk for faglige samtaler, gode svar og for at dere valgte å støtte oppgaven. Til slutt vil jeg takke veilederen min Klaus Nathaus for at du tok på deg ansvaret med å bistå i denne prosessen. Jeg er veldig takknemlig for gode innspill, faglige råd og kaffekopper tilbydd på de lange møtene vi har hatt denne våren.

Sammendrag

I dette masterprosjektet har jeg valgt å studere lesbiske kvinners opplevelse av utelivet i perioden 1970-1983 med utgangspunkt i halvstrukturerte intervjuer gjennomført med syv kvinnelige aktører fra samtiden. Oppgaven belyser hvordan de ulike aktørene har påvirket utelivet, men også latt seg påvirke av utestedene og de sosiale forholdene som fant sted der. Handlingsforløpet fremstilles kronologisk og analyseres ved hjelp av en sosiologisk tilnærming. Analysen viser hvordan utelivet i årene opp mot 1975 preges av forhandlinger om hva som er akseptert adferd på de forskjellige utestedene. Disse forhandlingene innebar ofte konflikt ettersom utvalget av gjester var politisk mangfoldig. Mangelen på enighet fører til at man fra midten av 70-tallet skaper egne rom tilegnet et kvinnelig publikum, men også plattformer for gruppespesifikke aktiviteter. Oppgaven argumenterer for at denne utviklingen førte til at konvensjonene på utestedene for lesbiske og homofile ble mer assimilert på linje med det øvrige utelivet.

Innholdsfortegnelse

Introduksjon.....	1
Tidligere forskning: Den homofile identitet, ungdomskultur, utelivshistorie	2
Teori: Affektive rom, symbolsk interaksjonisme, utelivet og konvensjoner.....	4
Kilder og Metode	6
Kapittel 1: Kvinnenes overgang fra det gamle til et nytt skeivt uteliv, 1970-1974	11
«Næmen sitter dere her helt aleine?» Lesbiske treff i brune kafeer.....	11
«Soperstedet på Majorstua». Inkognito på Fallas Kro	13
«Et fristed i et hav av menn». Venstres Hus	15
«Små hyggelige bobler med pigger ute». Konvensjonelle sammenstøt på Venstres Hus	17
«Ekstrem machostil». Striden om en missekonkurrans.....	21
«Et rom for kvinner av kvinner». Kvinneleir og kvinnekollektiv.....	23
«Virkelig et mannested». Et eget skeivt utested på Metropol.....	25
Kapittelkonklusjon	29
Kapittel 2: Kvinnenes opplevelse av rom skapt på egne premisser, 1975-1983.....	31
«En linje i sanden». Metropol og kvinnekvelder i puben	32
«En oase i steinørkenen». Kvinnehuset fra 1975	35
«Undergruppen i en undergruppe». Metropol 1975-1976	38
«Jeg er sånn, bare sånn at du vet det». Mote og Klesvalg på Metropol.....	40
«Mitt sted også». Metropol 1977-1980	41
«Skal vi danse?!» Fast kvinnekveld i hele Metropol 1981	44
Kapittelkonklusjon	47
Konklusjon	48
Bibliografi.....	Feil! Bokmerke er ikke definert.
Kilder.....	Feil! Bokmerke er ikke definert.
Litteratur.....	52

Innledning

Jeg oppfatta at det var en halvstor kafé med masse gull og rødt lys og mye folk. Så hørte jeg ei skingrende kvinnestemme: - *Å Guuuudameg! Endelig et mannfolk!* Så steig det et kor av *bifall*. Ikke latterbrøl og vennelig utdriting, men rett og slett applaus. Både til den henrykte kvinnestemmen og til meg. Det var en merkelig opplevelse. Det svirra masse forskjellige vibrasjoner mot meg – men ingen negative. Det fikk meg til å smile. Det gjorde meg varm.¹

Slik beskrives Yngve Vildes første steg inn i et homofilt utested i Romanen *Villskudd* fra 1979. Utdraget beskriver Fallas kro som et rom fullt av likemenn som levde livet sitt på en alternativ scene. Protagonen blir overrasket over applaus og opplever det som merkelig i kontekst av et skjenkested, men det er ikke ubehagelig. Etter første kontakt med denne merkelige adferden føler han seg godtatt. Han har, med andre ord, møtt steds spesifikke konvensjoner² og har gjennom denne interaksjonen selv begynt å lære seg dem. Det er ikke forbehold som forventes på Fallas, men derimot åpenhet, demonstrativ toleranse og varme.

Dette øyeblikket, slike rom og denne typen følelser vil være gjenstand for denne studien. I løpet av 70-tallet får vi en rekke skeive utesteder i Oslo som følge av homokamp, nye ungdomsmiljøer og politisk utvikling som eksempelvis opphevelsen av §213.³ Disse utestedene ble helt nye plattformer for sosialisering. Med det oppsto det et behov for å forhandle om konvensjoner for disse nye rommene, som var skapt med tanke på menneskene som skilte seg ut, noe som også resulterte i spenninger mellom forskjellige grupper innad, i et stadig voksende skeivt miljø. De nye utestedene ble viktige, da de var med å forme hvordan homoseksuelle møtte hverandre i sin søken etter kjærlighet, vennskap, sex og anerkjennelse. I senere forskning på interaksjon og konvensjoner mellom homoseksuelle i det offentlige rom er den mannlige opplevelse godt kjent både i populærkulturen og forskningslitteraturen. I dette ligger en antakelse om at undersøkelser av homofile menn er tilstrekkelig for å danne «homoseksuelle» som et fenomen. Men alle unge mennesker, lesbiske kvinner inkludert, utvikler sin identitet i møte med sine «peers»⁴ og gjennom det å «spille ut» ulike versjoner av seg selv i det offentlige rom. Forskjeller i kjønn og datidens politiske kvinnekamp gjør det derfor interessant å undersøke også deres forhold til sosiale plattformer som uteliv. På bakgrunn av dette vil studien utforske hvordan Oslos uteliv utgjorde en del av den homoseksuelle sosialiseringen for lesbiske kvinner fra 1970-1983. I denne påstanden ligger det et premiss om at utelivet i Oslo har gitt mulighet

---

¹ Gudmund Vindland, *Villskudd; Stjerneskudd*, (Oslo: Oktober pocket, 2005), s. 127.

² «Konvensjoner» forstås som gjeldende adferdsmønster for spesifikke sammensetninger av tid og rom.

³ «Finder utugtig omgjængelse sted mellem personer af mandkjøn, straffes de, der heri gjør sig skyldige eller som medvirker dertil, med fængsel indtil 1 aar. Med samme straf ansees den, som har utuktig omgjængelse med dyr. Paatale finder alene sted, naar det paakræves af almene Hensyn». Skeivt Arkiv, «§213 i Staffelova», 2015, <https://skeivtarkiv.no/skeivopedia/ss-213-i-straffelova>.

⁴ «Peers» blir tolket som individer som har samme posisjon med tanke på eksempelvis alder, kjønn, seksuelle preferanser og politisk syn.

til å skape en homoseksuell sosialisering for lesbiske. Dermed vil jeg også se på hvordan handlinger av konvensjoner har tilrettelagt for kvinners lesbiske sosialisering.

Tidligere forskning: Homofil identitet, ungdomskultur og utelivshistorie

Historikere og sosialvitere har gjennom tidene forsket mye på både homofile og homofil identitet. Dette arbeidet har ofte vært tverrfaglig, men også historisk betinget. Ettersom homoseksualitet har vært kriminalisert og tidligere ble ansett å være en diagnose, har det vært viktig å synliggjøre homoseksuelle aktører i senere forskning. Prosessen med å avdekke en homofil identitet har dermed også vært preget av dette. Michel Foucaults undersøkelse av dette fenomenet var nyskapende i sin samtid, særlig med boksamlingen *Seksualitetens historie* fra 1976.⁵ Foucault beskrev prosessene bak dannelsen av en homofil identitet med et fokus på de eksterne kreftene i autoriteter som eksempelvis leger. I denne diskursen uteblir imidlertid aktørens autonomi og mulighet til å kunne påvirke sin egen dannelsesprosess, som er et aspekt som står sentralt i denne undersøkelsen.

I norske fremstillinger har man ofte fokusert på den homofile frigjøringen og arbeidet for å oppnå den gjennom politisk kamp. Man har undersøkt samfunnsgruppens prosess med «å komme ut av skapet» gjennom å vise frem sin alternative seksuelle preferanse, og hvordan man møtte motstand fordi man skilte seg ut i mengden. Man har hatt stort fokus på «de homofile» som gruppe og mindre individfokus, utover de mest sentrale aktørene. Studiene har sett på homoekteskapet, politisk mobilisering og hvordan institusjoner har forholdt seg til dem.⁶ I beskrivelser av interaksjon og konvensjoner i det offentlige rom har man fokusert på den mannlige homoseksuelle aktør.⁷ Disse undersøkelsene på tvers av fagtradisjoner, tar også utgangspunkt i aktører som allerede har funnet sin identitet som homofile. Min studie antar derimot at den homofile identitet ikke blir ferdig utviklet individuelt «i skapet», men ved at den blir testet, endret og fremvist i det offentlige rom. Dette nedenfra-og-opp-perspektivet jeg vil bruke, har

---

⁵ Foucault, Michel, and Espen Schaanning. *Viljen Til Viten*. Vol. 1. L'Histoire De La Sexualité. (Oslo: Pax Forlag, 2020).

⁶ Inge Ås og Tonje Gjevjon, *Vi spiste, sov og drakk feminisme* (Oslo: Sfinxa, 2020); Andreas Gjøsæther Jensen, ««Blodsopere» og andre utskudd: Skeive-annerledesboende i Oslo etter 1968» (Masteravhandling, Universitetet i Bergen, 2021); Siv Mar Taule, ««Støtt de lesbiske i Kina og Albania!» Lesbiskfeministiske tidsskrift fra 1970- og 1980-tallet» (Masteravhandling, Universitetet i Bergen, 2017); Marte Trollsås Vestly, «Ut av skapet, inn i ekteskapet? Debatt om samliv i den norske skeive bevegelsen fra 1973 til 2016», (Masteravhandling, Universitetet i Oslo, 2022); Karen-Christine Friele, *Troll skal temmes* (Oslo: Scanbok, 1990).

⁷ Bjørge Andersen, «Erotiske oaser i offentlige sfærer: Amor Obscurus. En studie av anonym homoseksuell adferd i offentlige sfærer: strategier for å unngå stigmatisering» (Masteravhandling, Universitetet i Oslo, 1987); Odd Ivar Noremsaune Hammer, «Skeiv identitet i Trondheim på 1960- og 70-tallet: En studie av homomiljøets utvikling, og §213s betydning i prosessen» (Masteroppgave, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 2018); Hans W. Kristiansen, «Kjærlighetskarusellen: eldre homoseksuelle menns livsfortellinger og livsløp i Norge» (Doktoravhandling, Sosialantropologisk institutt, Universitetet i Oslo, 2004); Annick Prieur og Arnfinn J. Andersen, *Kjærlighet mellom menn i aidsens tid* (Oslo: Pax Forlag, 1988).

blitt anvendt i nyere forskning ved å undersøke skeiv lokalhistorie i mindre byer.⁸ Det at man kjenner hverandre fra før eller kjenner til hverandre fra andre sammenhenger, gjør at litt andre betingelser gjelder her enn i en storby, hvor anonymitet er utgangspunktet og behovet for trygge konvensjoner er større.

Lesbiske kvinner i Oslo utgjorde en egen gruppe innad i en større ungdomskultur, som gjør den tilsvarende forskningslitteraturen til en viktig referanse for studien. Utforskningen av ungdomskultur som fenomen har resultert i forskjellige tolkninger av hva ungdomskulturer er, hvordan de oppstår og hvordan de oppleves.⁹ Til tross for at utvalgsgruppen i denne studien viser likhetstrekk med gruppene den nærliggende forskningen viser til, er det ikke alle assosiasjoner disse gruppene tilegnes, som er overførbare til det skeive miljøet i Oslo. Stuart Hall og Tony Jefferson fremlegger fritidskonsum som viktig for identitetsdannelsen i perioden jeg skal undersøke. Sosiologene har imidlertid et sentralt fokus på klasse og postmodernistisk subkultur hvor de ikke inkluderer seksualitetens innvirkning på identitetsdannelse. På den andre siden foreslår Andy Bennett at identitet er mer flytende enn fremstilt tidligere og påvirkes mer av populærkultur. Denne flytende tendensen er overførbart til mine informanternes presentasjon utad, men igjen ikke til seksualitet. Han antar likevel at ungdom oppsøker utelivet for å utforske sin egen identitet, og dette premisset er sentralt for min studie.

En studie knyttet til lesbiske kvinners rom og konvensjoner har også en forbindelse til utelivshistorien, som er et felt mitt prosjekt tar noe kunnskap fra, men også kan bidra til. Den forskningen, noen mer akademisk enn andre, har fulgt utviklingen av diskotek, dansegulv, «brune kafeer» og andre forlystelsessteder, og i noen tilfeller også med en bevissthet om gjeldende konvensjoner. Blant annet har Per-Erling Johnsen undersøkt fenomenet 'brun kafe' og kulturen som preger disse serveringsstedene.¹⁰ Boken gir et innblikk i ulike konvensjoner ved en rekke steder i Oslo, men har ikke fokusert på lesbiske kvinner. Olle Thorvik gir i en yngre bok et overblikk over Oslos uteliv i årene 1970-1990.¹¹ Gjennom bruk av egne erfaringer, intervjuer og uformelle samtaler formulerer Thorvik en tidslinje over Oslos uteliv og redegjør for den nye populærkulturen. Hovedfokuset ligger derimot på perioden 1980-1990 og et større

---

⁸ Dag Hundstad, Hellesund, Tone, Jordåen, Runar, Munch-Møller, Marthe Glad, red. *Skeiv lokalhistorie: Kulturhistoriske perspektiver på samme-kjønnsrelasjoner og kjønnsoverskridelser* (Oslo: Norsk lokalhistorisk institutt, Nasjonalbiblioteket, 2022).

⁹ Andy Bennett, «Subcultures or Neo-Tribes?: Rethinking the relationship between Youth, Style and Musical Taste» *Sociology* 33, no. 3 (1999): Doi: 10.1177/S003803859900037; Stuart Hall og Tony Jefferson, *Resistance through rituals: youth subcultures in post-war Britain* (London: Routledge, 1993).

¹⁰ Per-Erling Johnsen, *Brune kafeer: Oslos uforanderlige møtesteder* (Oslo: Schibsted, 2005).

¹¹ Olle Thorvik, *Nattverden: Min lysløype gjennom Oslos moderne uteliv - fra Colony Club til Turbotirsdag. Inneklanen, klubbene, caféene, menneskene og livet om natten* (Oslo: Skamløst forlag, 2020).

publikum utover skeive aktører. Dermed er det begrenset hvor mye informasjon den gir om denne studiens utvalg, deres forutsetninger og problemstillinger.

Hvis man løfter blikket ut av Norge finner man historiske fremstillinger av lesbiske kvinner i utelivet. Tuula Juvonen publiserte i 2022 to artikler om hvordan et lesbisk barmiljø har blitt til i byen Tampere i Finland.¹² Med utgangspunkt i muntlig kildemateriale undersøker hun hvordan lesbiske kvinner har laget seg en plass på utelivsscenen i en mindre by, og hvordan disse forholdene har påvirket kvinners forståelse av hva en lesbisk er. Denne oppgaven vil ligge tett opp mot Juvonens forskning tematisk, men vil operere med en annen avgrensning av empirisk gjenstand. Masterprosjektet skal undersøke utesteder i Oslo, som på mange måter var en metropol for Norges skeive aktører. Dermed vil den kunne avdekke andre forhold enn en undersøkelse av Tampere. Fordi oppgaven er ute etter å undersøke hvordan kvinner forhandlet om konvensjoner for disse stedene, vil det være hensiktsmessig å forholde seg til et fagfelt som har undersøkt konvensjoner i utelivet. Dermed vil jeg på linje med Juvonen snu meg til sosiologien som har undersøkt denne problematikken i utelivet tidligere. En slik tilnærming vil kunne gi studien verktøy til å belyse funn i det empiriske materialet.

Teori: Affektive rom, symbolsk interaksjonisme, utelivet og konvensjoner

Konvensjoner former vår opplevelse av hva som kan defineres som er et utested og ikke, men utestedet i seg selv og dets utforming spiller også en rolle for hvilke konvensjoner vi opplever. Inspirert av Juvonen vil jeg i min empiriske analyse inkludere teorier om affektive rom, men fokuserer på konsepter fremlagt av Gernot Böhmes.¹³ Böhmes belyser at et miljø (environment) generer en atmosfære som påvirker menneskers følelsesliv. I konseptet om atmosfærer inkluderer han også intersubjektivitet, altså sosialt samvær mellom aktører. Et slikt perspektiv vil gi mulighet til å analysere rommenes utforming og hvordan dette har påvirket konvensjoner for sosialisering og funksjon blant lesbiske kvinner. Dette vil bli supplert med teorier om konvensjoner i utelivet.

I lys av studiens forskningsspørsmål og tidligere forskning er det nødvendig med en sosiologisk tilnærming. Oppgaven vil akseptere et perspektiv hvor mennesket aktivt skaper og

---

¹² Tuula Juvonen, «Becoming a lesbian at lesbian and gay dance parties: Lesbositories as affective spaces» i *Affective intimacies*, red. Marjo Kolehmainen, Annukka Lahti, og Kinneret Lahad (Manchester: Manchester University Press, 2022); «In/visibility, resistance, autonomy: Creating a lesbian bar community in Tampere» i *Skeiv Lokalhistorie* red. Dag Hundstad mfl. (Oslo: Norsk lokalhistorisk institutt, Nasjonalbiblioteket, 2022).

¹³ Gernot Böhme, «The theory of atmospheres and its applications» *Interstices* 15 (2014): Doi: 10.24135/ijara.v0i0.480; «Urban Atmospheres: Charting New Directions for Architecture and Planning» i *Architectural atmospheres: on the experience and politics of architecture*, red. Christian Borch (Basel: Birkhäuser, 2014); Andreas Reckwitz, «Affective spaces: a praxeological outlook» *Rethinking History* 16, no. 2 (2012): Doi: 10.1080/13642529.2012.681193.

gjenskaper definisjoner for omverdenen gjennom nye inntrykk fordi mennesket er spontant, reflekterende og kreativt.¹⁴ Denne posisjonen tilhører den såkalte «Chicago School» i sosiologifaget, og vil utgjøre det teoretiske rammeverket. Her er det enighet om Erving Goffmans prinsipp om at alle sosiale situasjoner gir mennesket en naturlig «scene» hvor de kan «spille ut» sin identitet og tilegne seg ferdigheter som eksempelvis regulering av andres inntrykk.¹⁵ Mennesket har evnen til å påvirke både sine egne, men også andres konvensjoner, noe som blir forklart i teorien om «impression management».¹⁶ Dette gir grunnlag for å forme konvensjoner knyttet til egen identitet, men også rom. Konvensjoner kan dermed sies å være et sosialt produkt av påvirkning som alltid vil være under forhandling og som stadig fornyes.

På grunnlag av disse sosiologiske konseptene vil undersøkelsen føre en dialog med et avgrenset utvalg studier tilhørende feltet.¹⁷ Observasjoner fra disse undersøkelsene vil bli brukt for å belyse tendenser, hendelser og konvensjoner som kvinnene forholdt seg til i Oslos uteliv på 70-tallet. Enkelte fenomener må derimot forstås på et gruppenivå, fremfor et samfunnsnivå, og dermed er det gunstig å inkludere noe forskning om gruppedynamikker også. Gary Alan Fines og Ugo Cortes artikkel om «group pleasures» vil følgelig utgjøre deler av dialogen. Dette gjør det mulig å inkludere kollektiv aktivitet og opplevelse som utgangspunkt for konvensjoner innad i en gruppe.¹⁸

Begrepene uteliv og utested kan oppleves som tvetydig. Ettersom oppgaven har en sosiologisk tilnærming hvor man aksepterer at alle har et behov for konvensjoner, vil en begrepsavklaring være hensiktsmessig. Forskjellige sammensetninger av tid, rom og objekter legger retninger for forskjellige overenskomster eller konvensjoner om mønster for oppførsel.¹⁹ På bakgrunn av denne forståelsen kan man også forstå konseptet om et offentlig skjenkested eller utested. Ellers i livet opererer man i et sosialt samfunn hvor man aktivt regulerer oppførselen sin etter mulige konsekvenser som kan oppstå i hverdagslivet, og vi uttrykker at vi har bevissthet ovenfor disse.²⁰ Gjennom dagen kan man likevel finne små lommer av tid og sted hvor disse

---

¹⁴ Robert M. Carrothers og Denzel E. Benson, «Symbolic Interactionism in Introductory Textbooks: Coverage and Pedagogical Implications» *Teaching Sociology* 31, no. 2 (2003): Doi: 10.2307/3211306.

¹⁵ Erving Goffman, «The Interaction Order: American Sociological Association, 1982 Presidential Address» *American Sociological Review* 48, no. 1 (1983): Doi: 10.2307/2095141.

¹⁶ Frances Chaput Waksler, «Erving Goffman's Sociology: An Introductory Essay» *Human Studies* 12, no. 1/2 (1989): Doi: 10.1007/BF00142837.

¹⁷ Sherri Cavan, *Liquor license: an ethnography of bar behavior* (Chicago: Aldine, 1966); David Grazian, *On the make: the hustle of urban nightlife* (Chicago: University of Chicago Press, 2008); Tim Lawrence, *Love saves the day: a history of American dance music culture, 1970-1979* (Durham: Duke University Press, 2003).

¹⁸ Gary Alan Fine, Corte, Ugo, «Group Pleasures: Collaborative Commitments, Shared Narrative, and the Sociology of Fun» *Sociological Theory* 35, no. 1 (2017): Doi: 10.1177/0735275117692836.

¹⁹ Cavan, *Liquor license*, s. 3.

²⁰ *Ibid.*, s. 234.

retningslinjene blir konvensjonelt opphevet og den etterfølgende aktiviteten får en spesiell status: at den ikke egentlig gjelder.²¹ Handlingene man gjør nå, vil ikke få konsekvenser etter at man forlater det stedet. I disse lommene befinner utesteder seg. Her serveres det i tillegg alkohol som påvirker menneskers sentrale nervesystem og kan svekke menneskers sosiale hemninger, noe som underbygger andre konvensjoner. Sherri Cavan belyser at utestedets konvensjoner blant annet gjør at man godtar et videre spekter av handlinger enn man ellers ville gjort, og lar tvilen komme folk til gode. Useriøsitet og begrenset kjennskap blir lagt til grunne for konvensjoner knyttet til konseptet «utested», noe som åpner opp for å inkludere steder som øya Femø, Danskebåten og kafeen på Kvinnehuset som utesteder, da disse kvalitetene også fantes her.

Kilder og Metode

Oppgaven fokuserer på tidsrommet 1970 til 1983 fordi det inkluderer årene hvor et skeivt uteliv vokser frem, nye politiske linjer blir introdusert og det skeive miljøet samles under samme tak på et vis man ikke har sett tidligere. Ettersom oppgaven skal undersøke hvordan man har laget seg rom hvor det var mulig for kvinner å sosialisere, er dette en meget gunstig tidsramme, da den tydeliggjør kompleksiteten bak dette. Oppgaven vil starte i 1970, året hvor kvinner har begynt å finne hverandre, miljøer ble dannet og det første skjenkestedet Venstres Hus etableres. Handlingsforløpet avsluttes i 1983 fordi utestedene fikk nye funksjoner og konvensjoner som følge av AIDS-pandemien. Dette er også et tema som har blitt utforsket av andre forskere og historikere.²² Ettersom denne problematikken ville endret fokuset til oppgaven drastisk, vil dette ikke bli inkludert her.

Aktørene denne oppgaven tar for seg er homoseksuelle kvinner som var aktive i utelivet i Oslo i perioden 1970 til 1983. Vi vet at kvinner som benyttet seg aktivt av utelivet i denne perioden ble påvirket av det, og var også med på å forme det. Dette er i tillegg en svært sammensatt gruppe preget av ungdomskultur, politikk og andre samfunnsfaktorer. Gruppen kan dermed belyse en rekke forskjellige problemstillinger aktører sto ovenfor. Dette inkluderer opplevelser av omveltninger miljøet gjennomgikk i møte med nye politiske linjer, konfronterende konvensjoner og forskjellige visjoner for verden. Lesbiske kvinner begynte med tiden å danne seg egne rom hvor bare kvinner skulle ha tilgang. Disse rommene skapte egne spenninger som dette aktørutvalget også belyser.

---

²¹ Ibid., s. 235.

²² Se eksempelvis: Prieur og Andersen, *Kjærlighet mellom menn i aidsens tid*; Alexander Engevoll Rønning, «Den «norske homobevegelsen» og HIV/AIDS-epidemien: splittende eller konstituerende?» (Masteravhandling, Universitetet i Oslo, 2020).

Oppgaven er geografisk fokusert på utelivet i Oslo, da denne avgrensningen gjør at man kan undersøke konvensjoner som har oppstått under betingelser i lys av storbyens anonymitet. Både på grunn av størrelsen, men også fordi skeive fra andre byer dro til hovedstaden for å leve ut sitt homoseksuelle liv, finne seg selv eller for å få sin identitet bekreftet. Den geografiske avgrensningen vil kunne avdekke andre forhold enn tidligere forskning som har fokusert på mindre byer.

For å finne spor av fortidens atmosfærer og uformelle regler for adferd, har jeg gjennomført halvstrukturerte intervju med syv kvinner. «Intervju 1» til og med «Intervju 5» ble gjennomført under fire øyne, uten innspill fra andre. I «intervju 6» foregikk samtalen mellom meg og partnerne jeg har valgt å kalle Lise og Mari. Alle kvinnene levde som lesbiske kvinner i den avgrensede perioden, og deltok i utelivet i varierende grad. Et flertall av kvinnene (5) identifiserte seg som lesbiske feminister og identifiserte seg selv med kvinnehushuset.²³ Hvorvidt politikk og ideologi har vært avgjørende for deres selvopplevelse, forståelse og inntrykk i denne perioden er dog varierende. Selv om forskningsspørsmålene ikke etterspør en politisk vurdering, vil likevel et slik utvalg påvirke fremstillingen av handlingsforløpet. Informantene blir presentert kronologisk, og jeg har etter beste evne forsøkt å kontekstualisere dem underveis slik at leseren får et mer helhetlig inntrykk av kvinnenes opplevelser. Aktørene som har avgitt intervju har blitt tildelt et pseudonym og informasjon som kan være identifiserende er blitt omgjort. De syv kvinnene utgjør oppgavens primærkilder, og det er deres erfaringer og opplevelser som blir lagt til grunn for analysen.

I supplement til de nevnte intervjuene utgjør også arkivmateriale og intervju gjennomført av Skeivt Arkiv en del av kildegrunnlaget. Ettersom oppgaven har som mål å fortelle om kvinnenes opplevelse av utelivet ble spesielt internaviser og tidsskrifter som *Mulius* og *Amazonen* viktig. Førstnevnte ble utgitt av Det norske forbund av 1948 (heretter forkortet til DNF-48) i Osloregionen og fungerte som et felles kontaktorgan for organisasjonens medlemmer. *Amazonen* ble laget av og for lesbiske feminister i Oslo og ble produsert på *Sfinxa*, et trykkeri som tilhørte Kvinnehuset. I tidsskriftene skrev kvinnene og andre aktører en rekke innlegg i perioden hvor de delte erfaringer og opplevelser. Her ble utelivet presentert, vurdert og diskutert. Disse innleggene har bidratt til å gi intervjuene kontekst og bistått i den kronologiske fremstillingen av handlingsforløpet i perioden.

Fordi arkivets materiale tidels overlapper med mitt, har jeg tatt noen valg for å overholde anonymiteten til mine informanter. Intervjuene gjennomført av arkivet vil hovedsakelig ha en

---

²³ Kvinnehuset var et aktivitetshus dannet og drevet av kvinnelige feminister i perioden 1975-1989. Se: Ås og Gjevjon, *Vi spiste, sov og drakk feminisme*.

bekreftende funksjon, hvor overlappende utsagn tildeles en høyere grad av pålitelighet. Der ny informasjon blir presentert vil oppgaven referere til intervju og forfatterne av innleggene med fullt navn, men ikke redegjøre for hvorvidt aktøren også er informant. Innlegg skrevet av andre aktører vil også utgjøre en andel av kildematerialet.

Dagbladet blir trukket frem som en viktig avis av aktørene i denne tiden, da denne gjerne omtalte temaer, handlinger og opplevelser fra det skeive miljøet. Dermed har en rekke artikler, men også benevnelser og annonser bistått for å kontekstualisere, bekrefte og supplere informantenes narrativ. Avisen har vært spesielt nyttig for å tidfeste hendelser og tendenser som kvinnene referer til. Fordi informantenes miljø var relativt lite blir det tydelig at det er de samme aktørene som uttaler seg i det skriftlige materialet, også utenfor de organiserte forumene. Dermed har jeg valgt samme prosedyre her for verving om anonymitet. Oppgaven benytter også to artikler hentet fra avisene *Bergens Tiende* og *Sarpen* for å belyse en internasjonal tendens, men disse utgjør ikke en del av kildematerialet utover dette.

Bruken av muntlige kilder er nokså utbredt innenfor den skeive historieforskningen både i Norge og ellers i verden.²⁴ Fordi denne casestudien er rettet mot det subjektive elementet med spørsmål om aktørers opplevelse og bruk av uteliv, er muntlige kilder velegnet for å avdekke svar om dette. Informantene ble kontaktet i løpet av høsten 2022. Noen av dem ble jeg introdusert for gjennom bekjentes kjente, andre oppsøkte jeg ved å dra på arrangementer av eller for eldre skeive aktører. Dialogene med informantene besto i hovedsak av en kort introduksjon av prosjektet og meg selv, men også innhenting av kontaktinformasjon. Deretter sendte jeg dem et informasjonsskriv som inkluderte en samtykkeerklæring i tråd med Norsk samfunnsvitenskapelig database.

Muntlig historie blir i denne studien oppfattet som et forskningsfelt og her vil oppgaven kunne bidra. Jeg valgte å gjennomføre hva Svend Birkmann og Steinar Kvale omtaler som halvstrukturerte livsintervju. Denne metoden vurderte jeg som egnet da den har som mål å innhente informanters beskrivelser med hensikt om å tolke deres formening om et tilskrevet fenomen.²⁵ I tråd med forskningslitteraturen lagde jeg en kronologisk oppbygget mal for spørsmål. Denne var veiledende og ikke bindende under intervjuene, ettersom aktørene hadde ulikt forhold til utelivet. Både med tanke på når i perioden de ble introdusert til det, men også hvilke

---

²⁴ Se eksempelvis: Benny Henriksson, «Risk Factor Love: Homosexuality, sexual interaction and HIV prevention» (Doktoravhandling, Universitet i Gøteborg, 1995); Jensen, ««Blodsopere» og andre utskudd»; Juvonen, «In/visibility, resistance, autonomy»; Elizabeth Lapovsky Kennedy, Madeline D. Davis, og Elizabeth Lapovsky Kennedy, *Boots of leather, slippers of gold: the history of a lesbian community* (New York: Penguin Books, 1994); Kristiansen, «Kjærlighetskarusellen».

²⁵ Svend Brinkmann, Kvale, Steinar, *Doing Interviews*, (London: Sage Publications, 2018): s. 58, Doi: 10.4135/9781529716665.

steder de opplevde som «deres». Dermed var det nyttig å gi rom for å stille oppfølgingsspørsmål og be om utdypelser av konkrete svar subjektene hadde avgitt. Dette inkluderte også spontane refleksjoner, tilleggsinformasjon og referanser til skriftlig kildemateriale. Intervjuenes struktur ble opprettholdt gjennom å forankre informantene til problemstillingen. Alle intervjuene utenom «Intervju 1» ble utført hjemme hos informantene. De ble tatt opp med diktafon og senere lastet opp og transkribert. I oppgaven vil jeg henviser til transkripsjonene av intervjuene, disse har både jeg og veileder hatt innsikt i.

Grunnet studiens kildeutvalg vil jeg i stor grad undersøke én gruppe i Oslos uteliv, de lesbiske feministene. Miljøets størrelse resulterte i at utsagn ofte overlappet hverandre, kommenterte hverandre og noen ganger representerte hverandre. Informantene forsøkte gjennomgående å snakke for seg selv, men ved enkelte utsagn bega de seg ut på kollektive sammenhenger. I disse tilfellene har dette blitt tydeliggjort i fremstillingen gjennom direkte sitering hvor aktøren bruker 'vi' fremfor 'jeg', eller andre flertallspronomen. I tilfeller hvor flere aktørens påstander overlappes avdekkes det i referansen. Fordi jeg vektlegger utvalgets opplevelse av seg selv og andre vil disse kollektive sammenhengene være verdifulle for å gi innsikt i normer og konvensjoner. Dette kan imidlertid problematiseres da slike refleksjoner gjenspeiler aktørenes selvforståelse, noe som igjen kan argumenteres for å være skiftende og situasjonsbestemt.²⁶ Dette gjør at intervjupersonen er både en kilde og historiker i den forstand at de tolker sin egen forståelse av historien, kontekstualiserer den og bedyrer sin egen fremstilling.²⁷ Dette påvirker kildenes subjektivitet, pålitelighet og mulighet til å fremstille noe som sant.

I historiefaget har det siden feltet ble dannet vært diskusjoner om fagets mål og med det kildekritikk. I møtet med dette spørsmålet legger jeg meg på linje med Ludmilla Jordanova og har i min kildekritikk gått bort ifra utdaterte konsepter som «sannhet» og «objektivitet», og heller lagt vekt på «pålitelighet».²⁸ Minner som empirisk materiale har lenge blitt problematisert i historiefaget. Samtidig viser litteratur fra forskningsfronten at man skal velge kilder ut ifra forskningsspørsmålene.²⁹ Basert på mine forskningsspørsmål og det øvrige materialets begrensninger vil muntlige kilder ikke bare være velegnet, men nødvendig. Ettersom jeg er ute etter kvinnenens opplevelse av deres virkelighet, ville ikke annet materiale være tilstrekkelig da det er mangelfullt og historisk betinget. Dette betyr ikke at jeg har behandlet kildene ukritisk,

---

²⁶ Jostein Lorås, «Muntlige kilder – faktuelle eller narrative lese måter?» *Historisk tidsskrift* 86, no. 3 (2007): Doi: 10.18261.

²⁷ Robert Perks og Alistair Thomson, red. *The Oral history reader* (3. utg.), Routledge readers in history (London: Routledge, 2016), s. XIIV.

²⁸ Ludmilla Jordanova, *History in practice* (London: Arnold, 2000), s. 92-94.

²⁹ Leidulf Melve og Teemu Ryymin, *Historikerens arbeidsmåter* (Oslo: Universitetsforl., 2018), s. 42.

men at jeg aksepterer at materialet er en tolkning av et fenomen. At oppgaven operer med erindringer gjør også at enkelte beretninger er mangelfulle når det kommer til faktisk informasjon som tidfesting av hendelser. I disse tilfellene har jeg supplert med annet materiale der det er mulig. I tilfeller hvor dette ikke var gjennomførbart er det tydeliggjort i teksten.

Undersøkelsen er lagt frem kronologisk, med to hovedkapitler som tar utgangspunkt i fremveksten av de forskjellige rommene. Første kapittel ser på perioden 1970-1974 og vil ta for seg kvinnenenes første steg ut av et heterofilt uteliv og over til et uteliv tilegnet et blandet skeivt publikum. Her vil forhandling av konvensjoner på andres premisser ligge til grunn for store deler av analysen. Andre kapittel starter i 1975 med kvinnekvelder på Britannia Pub på Metropol og vil ta for seg de lukkede rommene ment for et kvinnelig publikum. Kvinnenenes forhandlinger om å skape nye konvensjoner på egne premisser, men også i møte med andre kvinner blir belyst her. Denne perioden er preget av etablerte rom med forskjellige konvensjoner, noe som gjør at utelivet går fra å være en plattform hvor man tar kampene sine, til å bli mer assimilert på linje med samfunnets øvrige uteliv.

Kapittel 1: Kvinnenes overgang fra det gamle til et nytt skeivt uteliv

«Der danser damer med damer og menn med menn!»³⁰

«Næmen sitter dere her helt aleine?» - Lesbiske treff i brune kafeer

I 1970 blir det avholdt et møte på Blindern med den amerikanske feministen Jo Freeman. «Hun snakket om hvordan National Organisation For Women Now hadde veldig mange kvinner som opplevde at når de jobbet politisk med viktige saker så ble de bare satt til å vaske gulv og koke kaffe».³¹ Dette var åpningsreplikken og foran henne sto en stor gruppe venstreallierte kvinner. Mange av disse kvinnene hadde allerede jobbet radikalt og en av dem var Rakel. «Jeg haiket jo inn fra Asker for å gå på Vietnam demonstrasjoner og hadde allerede blitt arrestert, og da var jeg bare seksten og et halvt, nei sytten var jeg vel.»³² Blant kvinnene kunne man se studenter, men også snekkere, aktivister og en og annen kunstner. Uavhengig av hvor de kom fra, eller hva de drev med skapte de sammen en atmosfære man kunne ta og føle på. «Stemningen i det rommet var slik at om en fyrstikk ble tent, ville den satt fyr på hele lokalet.»³³ Det var en blanding av entusiasme og raseri i luften. Slik beskrives dette sjelsettende møtet som ble et springbrett for radikalfeministiske grupper som nyfeministene.³⁴ Dette fellesskapet dannet det sosiale baketeppet for flere av mine intervjuobjekter og ble deres utgangspunkt for sosialisering.

I første omgang var det unge kvinner på venstresiden i politikken som bar fanen og skrek høyest blant nyfeministene. Det var også i deres selskap at Rakel husker at hun for første gang hadde møtt mennesker som hun «kunne tenke med, ville være med og forelske seg i».³⁵ Disse unge kvinnene gikk på brune kafeer, drakk øl, flørtet og festet, som ungdommer gjorde. Samtidig brukte de mye av tiden der på å planlegge politiske aksjoner i Oslo i takt med nyfeminister i resten av landet. Rakel forklarer at «utelivet for kvinnene før man fikk etablerte institusjoner for skeive var å dra ut på disse kafeene og snakke sammen».³⁶ Brune kafeer er et fenomen som beskriver serveringssteder med en egenartet atmosfære. For å få et innblikk i denne kan man se til Johnsen og hans beskrivelse av Krølle Kro, et sted som også kvinnene dro på, for øvrig:

En brun oase for en stille øl. [...] Veggene ble malt i lyse farger og pyntet med trykk av klassiske malerier, innrammede filmlakater og øl-reklame fra Schous bryggeri. [...] Krølle beholdt et reelt miljø i en lun atmosfære stinn av sigarettøyk. Krølle var en skikkelig kjellerkafé, tre trinn ned fra

³⁰ Intervju med Elisabeth Eie, gjennomført 2017 av Skeivt Arkiv, innhentet januar 2023.

³¹ Intervju 4, «Rakel», gjennomført 27. 01. 2023 av Sofie Mina Stålesen, s. 1.

³² Ibid.

³³ Ibid.

³⁴ For en gjennomgang av disse gruppene se: Taule, «Støtt de lesbiske i Kina og Albania!» Lesbiskfeministiske tidsskrift fra 1970- og 1980-tallet».

³⁵ «Rakel», Intervju 4, s. 2.

³⁶ Ibid., s. 8.

fortauet og med vinduer plassert langt over øyehøyden. [...] langs veggen sto de karakteristiske mørkebrune båsene.³⁷

Det kan virke som om det var gjennomgående blant mine informanter, at man hovedsakelig frekventerte brune kafeer i denne perioden. «Jeg synes jo at sånne brune kafeer var ganske ålreite å gå og spise middag på, hadde sansen både for stemningen og maten og sånn», belyser informanten min Lise.³⁸ For å oppsummere grunnlaget for hvorfor andre dro dit uttaler Rakel: «hvis man gikk ut som en gruppe kvinner uten menn på andre steder, ble man brydd».³⁹ Kvinner som gikk ut på bar uten følge med menn var lite utbredt på 70-tallet. Disse konvensjonene knyttet til kvinner på bar er noe som hører historien til. Johnsen belyser at på 1950- og delvis 60-tallet, kunne det ofte hende at kvinner ble nektet adgang om de ikke kom med mannlig følge.⁴⁰ Han viser til et eksempel hvor en mann som kommer alene ikke ble stanset, men en kvinnegruppe på fire som hadde bestilt bord fikk beskjed av kelneren om at «jeg har ikke lov til servere damer *alene*. Dere får skaffe dere en mann!»⁴¹ På enkelte steder gjaldt dette helt til starten på 1980-tallet.⁴² Om kvinner med eller uten følge hadde kommet inn på et utested på 70-tallet, kunne andre kjønnsbestemte reguleringer finne sted. Til tross for en bestilling på to «halvlitere» med øl, ville mannen få det han bestilte, men kvinnen ville få et glass.⁴³ Denne enheten tilsvarer som regel et melkeglass eller snitt som da er halvparten av en «halvliter».

Kjønnskonvensjonene ble noe også informantene observerte da de begynte å innta Oslos barer. De egenrådige kvinnene med en «halvliter» i hånda, brøt på mange måter med konvensjoner som flere av de andre gjestene delte seg imellom. Feministene ville diskutere politikk, skrive lesbiske sanger, drikke, flørte, le høyt og de ville gjøre det i selskap av andre kvinner. Det var også slik at mange menn tidligere hadde brukt disse stedene som sjekkested for å møte nye damer. Dette kommer frem i en hovmesters grunnlag for å diskriminere mot kvinner: «Vi må beskytte kvinnelige gjester mot menn som vil danse».⁴⁴ I gjennomgang av mine egne intervjuer, intervjumateriale, samt annet skriftlig materiale fra Skeivt arkiv er det samme replikken som dukker opp igjen og igjen: «Næmen sitter dere her helt alene?»⁴⁵ En åpning som ga menn lisens til å nærme seg et bord med kvinner og «redde oss fra «ensomheten»», som Anne

---

³⁷ Johnsen, *Brune kafeer*, 94-95.

³⁸ Intervju 6, «Lise», gjennomført 10. 02. 2023 av Sofie Mina Stålesen, s. 8.

³⁹ «Rakel», Intervju 4, s. 4.

⁴⁰ Johnsen, *Brune kafeer*, s. 157.

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid., s. 54.

⁴³ Ibid., s. 154.

⁴⁴ Ibid., s. 157.

⁴⁵ Hans Petter Harboe, «Metropol: Næmen - sitter'ere her helt aleine!?» *Mulius*, no. 1 (1976); Skeivt Arkiv, Intervju med Elisabeth Eie; Intervju 1, «Kari», gjennomført 17. 01. 2023 av Sofie Mina Stålesen, s. 1.

formulerte det i et intervju med meg.⁴⁶ Det er gjennomgående den samme replikken som blir trukket frem uavhengig av politisk bakgrunn og alder. Denne kunne bli servert til to kvinner ute på et stevnemøte, eller ti feminister i en politisk diskusjon om paroler til 8. mars toget. Flere forteller også om episoder hvor det har endt med aggressiv konflikt når de takker nei til mennenes selskap.⁴⁷ Forholdene førte til at man dro til et utvalg av barer for å unngå konfrontasjoner med disse mennene. Man fant brune kafeer som Lorry, Krølle Kro⁴⁸, Sjømannskroa og Olympen⁴⁹ hvor det fantes andre radikale ungdommer, og mindre menn på «sjekkern». «Til å begynne med så syns gubbene som stort sett satt på disse stedene at det var veldig rart med disse jentene som dro ned dit, men vi var veldig klare på at vi hadde ikke noe interesse av å snakke med dem. Til å begynne med synes de at det var litt vanskelig, men så roa det seg. Så fikk vi være i fred til å drikke øl, sitte der og skravle og gjøre det vi ville.»⁵⁰ De nye konvensjonene på disse stedene kan sies å være en utvikling av at de tidligere stamgjestene flyttet videre i møte med en bølge av nytt klientell med nye konvensjoner. Dette skapte rom for kvinnene.

Dette kapittelet følger lesbiske kvinner i hovedstaden da de tok sine første skritt ut av utesteder som var rettet mot et heteroseksuelt publikum, til skeive rom i begynnelsen av 70-tallet. Jeg vil belyse hvordan skift i det fysiske rom skapte et behov for å finne nye konvensjoner og atmosfærer. De normative reglene for adferd som gjaldt for hetero-utesteder, de fleste av dem uskrevet og implisitt, var uegnet og noen ganger fiendtlig mot lesbiske kvinner. Samtidig var disse også vel etablert og derfor lett å forstå. De ferske skeive utestedene i møte med en ny lesbisk selskapelighet forlangte egne og nye konvensjoner. Disse var under utvikling og under forhandling, velment, men også vanskelig å lese. Gjenstanden for fremstillingen av denne perioden er overgangen fra brune puber, «the devil you know», til en bedre verden i tråd med kvinnenens ideologi. Deres stadige oppbygging av denne, samt deres opplevelse av den, står i sentrum i kapittelet som er konstruert ved hjelp av minnene til mine intervjuobjekter, men også supplement fra andre publiserte kilder.

«Soperstedet på Majorstua».⁵¹ Inkognito på Fallas Kro

Fallas Kro var for flere det første møtet med et «skeivt utested» og hadde stått åpent for homofile siden midten av 60-tallet.⁵² Baren på Majorstua ble også nevnt i boken *Villskudd* som er en av de første skjønnlitterære bøkene som beskriver forholdene for homofile i Norge. Kim Friele

---

⁴⁶ Intervju 3, «Anne», gjennomført 26. 01. 2023 av Sofie Mina Stålesen, s. 17.

⁴⁷ Ibid.; Intervju 2, «Ingrid», gjennomført 19. 01. 2023 av Sofie Mina Stålesen, s. 4; «Rakel», Intervju 4, s. 4.

⁴⁸ «Rakel», Intervju 4, s. 8.

⁴⁹ «Lise», Intervju 6, s. 8.

⁵⁰ Ibid., s. 7.

⁵¹ Vindland, *Villskudd*, s. 126.

⁵² Tom Ovllén, «Soperstedet på Majorstua», *Fritt Fram*, no. 6/7 (1990), s. 33.

forklarte at Fallas også ble kjent gjennom «jungeltelegrafene» som treffsted for homofile i Oslo.⁵³ Utrykket impliserer at informasjon om utestedene ble overført muntlig. I det ligger det et premiss om kjennskap til noen på «innsiden». Restauranten var i utgangspunktet ikke et skeivt utested, men heller et offentlig skjenkested som mange skeive frekventerte. Årsaken ligger i at betjeningen og innehaveren ikke hadde like mange innvendinger til homofile. *Fritt Fram*, en av tidsskriftene produsert av Det Norske Forbund av 48, beskriver at etter en spesielt omstridt episode hvor betjeningen måtte tilkalle politiet, bestemte innehaveren seg for at bare homofile skulle ha adgang.⁵⁴ Det forklares også at kveldene på kroa «kunne bli ganske livlig og fullt av folk».⁵⁵ Det kan likevel virke som at Falla har regulert både kundemassen, men også gjestenes adferd i restauranten med streng hånd.

En artikkel skrevet av Knut Haavik ble publisert i 1969 etter et intervju med innehaveren. Her eksponeres restaurantens klientell som på kveldstid besto av homofile stamgjester. Falla belyser at øvrige spisegjester kunne komme på dagtid, «men om kvelden må jeg drive en streng stilling av gjestene. Jeg har nemlig vært brent av at det kommer en gjeng ungdommer for å egle seg innpå de faste gjestene».⁵⁶ Intervjuet med innehaveren gir også innsikt i samtidens holdninger og forholdene før homofili ble avkriminalisert. «At mannfolk sitter sammen og holder hender får så være, men i det øyeblikk noen går over streken blir de øyeblikkelig utvist. Restauranten er tross alt et offentlig sted.»⁵⁷ Med dette sitatet blir det klart at man ikke syns noe om at homoseksuelle skulle uttrykke seksuelt begjær i det offentlige rom. Sammenliknet med casestudien i *Liquor License* er det likevel lite som tilsier at dette kunne føre til noen formelle sanksjoner for skjenkestedet. I eksempelvis San Fransisco kunne man ikke akseptere slikt fordi man risikerte å miste bevillingen om seksuelle handlinger mellom samkjønnede ble oppdaget i lokalet.⁵⁸ I Norge kan det se ut til å heller være den omstridte mediefremstillingen og folkeopinionen som regjerte og la føringer for homofiles oppførsel på de offentlige plattformene. Fallas Kro stengte dørene for siste gang på midten av 70-tallet. Dette kan skyldes at de homofile stamgjestene forflyttet seg til andre skeive utesteder som vokste frem i denne perioden.

Første gang Anne dro til Fallas Kro i 1970 kom hun først til et rom hvor det satt lesbiske og homofile. Videre inn i puben var det et rom fullt av unge menn, og «de var småkriminelle».⁵⁹ Hun dro dit med sin daværende kjæreste og møtte for første gang andre skeive damer ute på et

---

⁵³ Friele, *Troll skal temmes*, s. 119.

⁵⁴ Ovllén, «Soperstedet på Majorstua», s. 33.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Knut Haavik, «Oslo har fått en spesial-restaurant for homofile», *VG*, 25. mars 1969, s. 5.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Cavan, *Liquor license*, s. 71.

⁵⁹ «Anne», Intervju 3, s. 1.

skjenkested. Hun hadde tilbrakt tid ute på Snarøya hvor man møttes i hemmelighet i årene før, men dette var første gangen hun dro på et offentlig utested. To av damene hun møtte der skulle bli gode venner av henne og de møttes ukentlig, men bare på baren. Anne forklarer at dette hadde mye med hvordan de bodde å gjøre. «På denne tiden bodde jeg nemlig på en liten hybel som ikke var noe sted å invitere noen hjem.»⁶⁰ Denne gamle kroa ble også Annes «inngangsbillett» til Venstres Hus.⁶¹

«Et fristed i et hav av menn». Venstres Hus

I april samme år hadde Kim Friele og Willy Mikkelsen forhandlet klar avtalen om leie av lokaler i Venstres Hus i Møllergata 16.⁶² Bygningen med overblikk over Youngstorget, som fra midten av 50-tallet hadde blitt hovedkvarteret for arbeiderbevegelsen og det sosialdemokratiske Norge. Stedet skulle være åpent for Oslos homofile to dager i uken, og dette markerte for mange slutten på det gamle livet preget av hemmelige møter og fester i det skjulte.⁶³ Hver onsdag og søndag kunne man komme og hygge seg der, flest menn og et knippe kvinner. Friele skriver hvordan 'homo-ghettoen' som hadde vært en mannsverden, ble med dette utestedet mer åpnet for også kvinner.⁶⁴ Dermed var det kanskje naturlig at Friele i begynnelsen opplevde at kvinnene fremsto som «små øyer i et hav av menn» når hun tredde inn i festlokalet.⁶⁵

Lokalet i Venstres Hus var et stort forsamlingslokale som de øvrige dagene ble leid ut til møter og konferanser. Det var åpent og lyst, med få gjemmesteder for den som ville snike seg inn i mørket med en potensiell partner.⁶⁶ Etersom det ikke var innredet for å være et diskotek, opplevdes det som roligere enn hva vi i dag tenker på som en danseklubb.⁶⁷ Men danse gjorde de, til tross for lokalets funksjoner resten av uken. Ute på et improvisert dansegulv kunne man se folk danse alene, i par eller i grupper. Det var også svært variert musikk på Venstres Hus, hvert fall i begynnelsen. De hadde diskjockeyer som spilte alt fra funk og blues til polka og jenka. Man kunne også høre The Beatles med twist, Charleston og med tiden diskomusikk.⁶⁸ På huset serverte de et utvalg av alkohol, men kvinnene husker at de helst drakk øl. Sammenliknet med tidligere alternativ, hadde man skapt et sted hvor kvinner kunne danse, drikke og være sosial uten å måtte forvente uønsket oppmerksomhet fra mannlige beundrere.

---

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid.

⁶² Friele, *Troll skal temmes*, s. 170.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Friele, *Troll skal temmes*, s. 170-171.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ «Lise», Intervju 6, s. 12-13.

⁶⁷ «Ingrid», Intervju 2, s. 7.

⁶⁸ «Rakel», Intervju 4, s. 24.

Første gangen Anne skulle til Venstres Hus dro hun dit med kjæresten. «Vi gikk til Venstres Hus en kveld i håp om å få komme inn.»⁶⁹ Da de ankom inngangen, ble de stoppet i døren. De måtte ha en anbefaling for å bli sluppet inn. Kjæresten hennes visste om en gutt som pleide å dra dit, og etter en kort replikkveksling med dørvakten, kom det frem at hun kjente den og den personen. Vakten forsvant opp i lokalet og Anne og kjæresten ble stående og vente. Ned igjen kom han med denne gutten som tilfeldigvis var der den kvelden. Han kunne bekrefte at de ikke ville lage noe bråk om de ble sluppet inn. Dette var Annes inngang til Oslos første skeive utsted hvor hun skulle være to ganger i uken, hver uke, i årene fremover.⁷⁰

Den omstendelige inngangen til utestedet gir en indikasjon på at skeive aktører var seg bevisst de holdninger som rådet i det øvrige samfunnet. Klientellet i lokalet besto jo først og fremst av «flokkene som hadde levd livet bortgjemt på Snarøya».⁷¹ Kravet om en anbefaling for å komme inn ga i tillegg anledning til å plukke og velge hvem som fikk være med. Det konsentrerte gjesteutvalget hadde i den forstand mulighet til å overføre ferdigforhandlede konvensjoner til nyankomne. Aktørene som ble invitert inn i rommet var i mindretall og ble dermed indirekte ført til å følge de etablerte konvensjonene på «innsiden». Dermed ville de etablerte konvensjonene først og fremst bli forsterket hvis en utenforstående stilte seg kritisk til barkulturen. I en slik tolkning kan Venstres Hus sies å ha hatt mange likhetstrekk med analysen i Sherri Cavans bok i kapitlet hennes «The Home Territory Bar». Baren blir et ekkokammer hvor nye gjester enten avvises eller får et «insider-perspective».⁷² Anne er et eksempel på hvordan det kunne se ut om man ble akseptert blant stamgjestene.

Anne beskriver Venstres Hus som et fristed hvor hun kunne dra med venner, partneren sin eller alene. Det var alltid mye folk der, både kvinner og menn. Da de kom inn døra handlet det derfor om å finne et bord, helst med noen man kjente. Det sosiale livet skjedde mye rundt bordene og på dansegulvet. «Hver gang var det dans, og det var de kjente melodiene. Også plutselig kom den kjente melodien og da spratt alle opp for den dansen skulle vi hvert fall danse!»⁷³ Mye av flørtingen skjedde også på dansegulvet og ofte i litt «rocka stil». Gjennom blick og strategisk plassering kunne hun danse i flokk, men likevel med en spesiell.⁷⁴ Anne forklarer at de hadde på seg andre klær når de skulle hit, enn de ville hatt på seg i andre sammenhenger. Hun pleide å gå på herrebutikker og kjøpe pene herrebukser som hun stort sett

---

⁶⁹ «Anne», Intervju 3, s. 1.

⁷⁰ Ibid., s. 2.

⁷¹ Friele, *Troll skal temmes*, s. 169.

⁷² Cavan, *Liquor license*, s. 6.

⁷³ «Anne», Intervju 3, s. 3.

⁷⁴ Ibid.

brukte sammen med en finskjorte. «Sånn ville jeg aldri ha gått på jobben eller på et jobbtreff. Det var jo veldig avslørende fordi jeg så litt sånn guttete ut. Men det var den måten vi kunne pynte oss på når vi gikk dit, så det gjorde vi.»⁷⁵ Hun var som regel på Venstres Hus fra det åpnet til det stengte slik som mange andre.

Denne fremstillingen av Venstres Hus som et fristed hvor hun var med folk hun kjente, men omringet av ukjente, kan tolkes i lys av andre undersøkelser. På den ene siden kan man argumentere for at dette utestedet ga henne som ny i utelivet en følelse av storby-anonymitet på linje med studentene ved universitetet i Pennsylvania i David Grazians undersøkelse. En anonymitet som ga henne lisens til å utspille kulturelle skript slik hun viser til i beskrivelsen av dansing med en spesiell. Bruken av blick og plassering kan være et eksempel på både steds-sifikke konvensjoner og sosiale ferdigheter tilegnet i møte med de andre gjestene.⁷⁶ Hun forklarer med dette at hun brukte dette som en arena til å flørte med kvinner hun hadde interesse for. I tråd med Grazian kan dette tolkes som et ritualisert og «peer-approved» mønster for adferd.⁷⁷ Når det kommer til bruken av andre klær enn ellers for anledningen, kan man også snakke om kulturelle skript. Hun kunne kle seg mer guttete, og gjennom mote og stil spille ut en annen versjon av seg selv. En slik måte å utrykke seg på og utfordre etablerte kjønnsroller kan sies å være eksempler på konvensjoner forhandlet frem blant gjestene på Venstres Hus.

«Små hyggelige bobler med pigger ute». Konvensjonelle sammenstøt på Venstres Hus

I omtale av utestedet i år 1971 skriver lesbisk feminist Inge Ås: «Til forskjell fra tidligere hemmelige møtesteder som kun var tilgjengelig for medlemmer og inviterte, var dette et offentlig sted hvor homofile menn og lesbiske kvinner kunne gå ut og danse og drikke øl.»⁷⁸ Således kan det virke som om kravet om en anbefaling ble opphevet etter det første året. Dette ledet til at en strøm av politiske lesber etter hvert inntok baren, noe som skapte spenning mellom det nye og det etablerte. Når Rakel og andre nyfeminister i eget kvinnefellesskap, oppdaget Venstres Hus i 1972, følte det som om hun hadde tråkket inn i et helt ukjent landskap. Som lesbiske kvinner følte de at dette var et rom ment for dem, men samtidig klarte de ikke å identifisere seg med kvinnene som satt der.

Når jeg kom inn på Venstres Hus første gang så fikk jeg jo øyne store som tallerkener, ikke sant? Med alle disse gutta som dilla og dalla, skjønner du? Sto og klina i krokene, eller hva vet jeg. Det var veldig rart, for det var jo helt ukjent, sånn at i begynnelsen så var det litt som å komme inn i hva skal en si, en slags dyrehage på en måte, i førsteomgang, og ikke noe som jeg kjente meg igjen i. Og

---

⁷⁵ Ibid., s. 2.

⁷⁶ Grazian, *On the make*, s. 94.

⁷⁷ Ibid., s. 199.

⁷⁸ Ås og Gjevjon, *Vi spiste, sov og drakk feminisme*, s. 27.

kvinnene som satt der, de satt liksom veldig spredt i et hav av menn, og veldig mange av dem var veldig fulle og så ganske deprimerte og bortgjemt ut for meg.⁷⁹

I de feministiske lesbenes tidligere møte med brune kafeer hadde kvinnene enten «vunnet» forhandlingene om konvensjoner eller forflyttet seg. Dette kan potensielt ha bidratt til at også de hadde oppholdt seg i et ekkokammer hvor egne mønster for adferd ble bekreftet. For dem hadde brune kafeer blitt et sted hvor man kunne diskutere politikk høyløyt, danne egne danseritualer, bli engasjert og revet med. De hadde likevel et ønske om å møte andre lesbiske kvinner samtidig som de beholdt konvensjonene sine. De hadde fått høre at det var et sted hvor lesbiske kunne møtes og med det dro de til det nye utestedet. På bakgrunn av dette kan det tenkes at de hadde en forventning om at både gruppa og deres egne konvensjoner skulle bli akseptert. Dette kan forklare hvorfor Rakel opplevde dissonans i forhold til hennes oppfatning av et utested, og synet som møtte henne på Venstres Hus. Men, til tross for dette førsteinntrykket, innså de at dette stedet kunne tilby noe nytt, sammenlignet med de brune pubene. Her var det dansegulv, og man kunne sitte og diskutere politiske tema uten at menn kom bort for å flørte eller spørre om man satt der helt alene.⁸⁰ Derfor begynte også hun og vennene å dra dit regelmessig.

Da nyfeminister som Rakel dro på Venstres Hus i begynnelsen, kunne de prate og bevege seg fritt uten at noen hadde innvendinger til det. Med tiden endret dette seg når linjer ble trukket og albuer spisset. Når hun reflekterer tilbake, tror hun grunnene til dette er komplekse. Nyfeministene var unge kvinner preget av en ungdomskultur hvor man ønsket å bryte med normene og være seg selv kompromissløst. De hadde lyst til å dra ut, drikke øl, diskutere politikk og danse på deres måte. Hun trekker også frem at disse holdningene var en del av en helt ny bevegelse. Det var store forskjeller i klientellet på stedet, og det kunne oppleves som at et generasjonsskille nå preget den sosiale dynamikken. Ikke nødvendigvis med tanke på alder, men heller hvor lenge man hadde tatt del i det skeive miljøet eller «homo-ghettoen». På den ene siden: kvinner og menn som hadde sosialisert med hverandre før 1972 og tatt del i en blandedt, skjult og hemmelighetspreget tilværelse. På den andre siden: de nye ungdommene som utgjorde frontlinjene for en maktkritisk kjønnspolitikk, og som representerte en ny måte å være ung, kvinne og lesbisk på.

Denne konfrontasjonen mellom det etablerte og de nye konvensjonene har igjen klare paralleller med Cavans analyse av konflikter i en «home territory bar». Anne som ble en del av miljøet og omfavnet deres konvensjoner, fikk et «insider»-perspektiv og smeltet sammen med det etablerte. Dette ligger til grunn for hvorfor hun hadde en annen opplevelse av stedet enn

---

⁷⁹ «Rakel», Intervju 4, s. 8.

⁸⁰ Ibid.

Rakel, som var feminist. Misnøyen de uttrykker overfor Rakel og hennes venner kan tolkes som et behov for å verne om en etablert barkultur på «vårt sted». Fordi man hadde fått dette ene stedet hvor man endelig kunne være homoseksuell og fri, slik Anne beskriver det, skilte konvensjonene seg fra de man kunne finne på andre skjenkesteder. De steds spesifikke mønstrene for adferd kan tolkes som en «innfødt kultur» etablert av stamgjestene før feministene inntok lokalene, med utgangspunkt i egne definisjoner av homoseksuell og fri.⁸¹ Det er typisk for stamgjester ved en «home territory bar» å ta barkulturen i forsvar når utenforstående kommer inn og utfordrer den.⁸² Dette kan ta form i ubehagelige blikk, monopolisering av musikk og sitteplasser eller fysiske markeringer som å dytte borti uønskede ved passering.⁸³ Dette er noe som blir trukket frem av flere av informantene som inntok Venstres Hus.

Rakel mener at guttene var mer opphengt i å danse tett i par, imens hun og gjengen helst ville hoppe rundt på gulvet med masse energi. «Ikke bare diskodans, men folk dansa alene og hoppet rundt på dansegulvet. Vi var nok en del av den kulturen. [...] Vi ble på en måte litt bråkete for dem på dansegulvet.»⁸⁴ Hun forteller at hun også opplevde å bli tråkket på og få albuer i siden da hun sto på dansegulvet.⁸⁵ «Også ble vi kjefta på og veldig ofte fortalt at vi var stygge.»⁸⁶ Alt dette kan tilskrives stamgjesters reaksjoner på uvelkomne i det Cavan omtaler som en «home territory bar». I disse tilfellene blir skillelinjen trukket på et veldig direkte vis, men man finner også skillelinjer som blir trukket mer indirekte mellom grupperingene. De nye unge kvinnene likte å danse fritt, som gruppe og gjerne i ringdans. Dette kunne ta mye plass fordi dannelsen av en stor ring midt på dansegulvet, dyttet resten av danserne ut og til siden.⁸⁷ I lys av Gary Alan Fine og Ugo Corte kan ringdansen være et eksempel på et rom skapt for gruppespesifikke morsomheter. Ringdansen har også således potensiale til å trekke sosiale grenser mellom gruppen og de andre på dansegulvet.⁸⁸ Innsiden av ringen var hovedsakelig tilgjengelig for én gruppe og kunne virke samlende for dem, men dette innebar følgelig at andre ikke fikk være med. Ringdansen blir i denne tolkningen en strategi for å regulere rom hvor feministene hadde det gøy og begrenset andres tilgang, og med det skape en gruppe-spesifikk emosjonell opplevelse av fornøyelse.⁸⁹ Dette kunne virke rart og ekskluderende for de som sto rundt. Det var heller ikke noe de hadde vært vant til tidligere. Dette danseritualet utfordret

---

⁸¹ Cavan, *Liquor license*, s. 213.

⁸² *Ibid.*, s. 216.

⁸³ *Ibid.*, s. 218.

⁸⁴ «Rakel», Intervju 4, s. 9.

⁸⁵ *ibid.*

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ «Lise», Intervju 6, s. 15.

⁸⁸ Fine, «Group Pleasures», s. 78.

⁸⁹ *Ibid.*

konvensjonene for dansing på Venstres Hus hvor man brukte dansegulvet som en intim arena for flørting.

Feministene regulerte seg ikke etter lokalets etablerte mønster for adferd, men tok med seg sine egne. Som lesbiske kvinner i en bar for homofile og lesbiske, følte de like mye rett som de andre til å innta rommet. Denne forhandlingen av konvensjoner utløste ikke bare konflikt, men kan også ha hatt en innvirkning på hvordan feministene tolket seg selv som gruppe. I Cavans eksempler på en «home territory bar» ville ledelsen av baren ha samarbeidet med stamgjestene i frykt for å miste dem til et annet offentlig skjenkested.⁹⁰ Det var imidlertid ikke mulig på Venstres Hus, ettersom dette var det eneste stedet man hadde. Dette resulterte i at konfliktene ikke ble håndtert i det hele tatt. Terskelen for å kaste ut gjester som ikke hadde noe annet sted å dra var også veldig høy. Dette skapte en atmosfære som inviterte til konfrontasjon. Passiviteten fra de eldre lesbiske kvinnene og andre betraktere, påvirket feministenes forståelse av seg selv som gruppe innad i det skeive miljøet. Behovet for å bli sekteriske, holde sammen og stå på sitt ble forsterket av denne situasjonen. Når Rakel forestiller seg hvordan hun ville tegnet det hele, forklarer hun at «da ville det vært noen små hyggelige bobler med litt sånn pigger ute».⁹¹ De satte opp en samlet front for å tydeliggjøre at «man ikke skulle bråke med dem».⁹² På bakgrunn av dette kan man si at Venstres Hus var en arena hvor man begynte å trekke linjer som skulle bidra til en kultur preget av en «oss/dem»-mentalitet.

For Ingrid ble jazzbaren Club 7 inngangen til det skeive utelivet. Hun hadde vært på reise i Europa og oppdaget at hun var lesbisk. I begynnelsen av 1970-tallet dro hun på jazzbaren med venner. Utestedet var ifølge utelivsgründer Olle Thorvik en institusjon hvor frikere og bohemer kunne «verra seg sjøl».⁹³ Anne kunne også tilbringe tid på Club 7 fordi der var det «høyt under taket» og klientellet besto av radikale folk og kunstnere, slik som Thorvik viser til. Her kunne hun og kjæresten danse sammen, og det var greit.⁹⁴ Med dette som bakteppe satt Ingrid ved et bord i lokalet, drakk pils, snakket med venner og hørte på jazz. «Det var en mannlig kjæreste til en venninne av meg som sa at «du burde jo kanskje dra på Venstres Hus» for der kunne jeg finne andre som meg.»⁹⁵

Ingrid tok med seg venninnen fra Club 7 til Venstres Hus i 1972. Da hun kom inn i lokalet ble hun møtt av et rom fullt av menn og et eget bord hvor kvinner hadde samlet seg. En

---

⁹⁰ Cavan, *Liquor license*, s. 226-227.

⁹¹ «Rakel», Intervju 4, s. 10.

⁹² Ibid.

⁹³ Thorvik, *Nattverden*, s. 25.

⁹⁴ «Anne», Intervju 3, s. 19.

⁹⁵ «Ingrid», Intervju 2, s. 1.

av jentene inviterte henne bort til bordet og slik ble hun introdusert til kvinnemiljøet og nyfeministene. Dette viser at disse kvinnene også regulerte «boblen» deres for sosial interaksjon til å inkludere enkelte, i tillegg til å trekke linjer mot uønsket kontakt. Ingrid som ikke hadde vært en del av noe lesbisk miljø tidligere opplevde det som en oppdagelse i seg selv at det fantes et sted hvor hun kunne komme og møte «kvinner som henne». Ingrid hadde tidligere oppsøkt noen andre steder i ren nysgjerrighet. Hun forteller om en brun bar lengre ned i sentrum «med jukeboks hvor menn danset med menn i hemmelighet. Også var der en og annen kvinne og transperson».⁹⁶ I møte med dette rommet forklarer hun at hun følte seg nærmest som en spion, altså en utenforstående.⁹⁷ I gjengen hun møtte på Venstres Hus var også Rakel. De ble venner og senere også kjærester for en periode.⁹⁸ Ingrid viser også til et skille, men for henne handlet dette mer om kjønn enn noe annet. «Vi følte oss som en liten gruppe som ikke hadde noe der å gjøre, at vi var i veien. At dette var guttas sted og et sted på menns premisser. [...] Så vi møtte egentlig veldig mye, det var en atmosfære av forakt.»⁹⁹

«Ekstrem machostil». Striden om en missekonkurrans

I DNF-48s interne tidsskrift *Mulius*, et kontaktorgan og oppslagsverk for medlemmene i forbundet, ble det skrevet om blant annet missekonkurransen som fant sted 25. november 1973. Mennene kom iført kostymer for å etterlikne kvinner som dem man kunne se i kommersielle heteroseksuelle missekonkurranser på denne tiden. Allerede i 1971 hadde nyfeminister aksjonert mot en missekonkurrans i Bergen.¹⁰⁰ Dermed var det åpenbart for nyfeministene at det også skulle aksjoneres da en missekonkurrans skulle holdes på Venstres Hus. Ifølge Friele sto Elisabeth Bjørck og Inge Ås dresset opp i dress og slips, med hver sin sigar, på hver sin side av scenen og «hyttet med pekefingerne og buet mot 3000 stivpynta skruller».¹⁰¹ Rakel forklarer at det hele endte «da det var én som raste over gulvet og tok kvelertak på dem!»¹⁰² I *Mulius* forklarer feministene at de hadde «blitt fortalt at om de hadde tenkt å stille opp så ville de bli ekskludert fra klubben, til tross for at de var medlemmer».¹⁰³ I samme nummer finner man også en omfattende diskusjon mellom de forskjellige sidene av saken. Disse diskusjonene fylt med sterke meninger og forskjellige perspektiv viser til et skarpt skille mellom grupperingene. Dette

---

⁹⁶ Ibid., s. 2.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ «Rakel», Intervju 4, s. 4.

⁹⁹ «Ingrid», Intervju 2, s. 2.

¹⁰⁰ «Rakel», Intervju 4, s. 3.

¹⁰¹ Friele, *Troll skal temmes*, s. 206.

¹⁰² «Rakel», Intervju 4, s. 10.

¹⁰³ Inge Ås, Hansen, Elisabeth Bjørck, *Mulius*, no. 6 (1973), s. 19.

kan også være med å forklare hvorfor man opplevde atmosfæren så forskjellig alt ettersom hvilket miljø man var en del av.

Selv om aksjonen var en direkte handling hvor man stilte seg i opposisjon til det ene arrangementet som ble holdt i forbundets lokaler, kan det virke som om dette handlet om noe større for Rakel. «Reaksjonen vår kom fordi det var en internasjonal bølge mot missekonkurranser.»¹⁰⁴ Man hadde både nasjonalt og internasjonalt etablert at disse forseglet et utdatert kvinnerollemønster hvor kvinner ble redusert til deres ytre. Denne tendensen hun viser til kommer frem i undersøkelse av avisoppslag fra 70-tallet hvor det finnes flere aksjoner både i Norge, men også i England.¹⁰⁵ De reagerte også på hvordan de homofile mennene hadde lagt det opp.

Vi begynte å reagere på en del av det du kan kalle sosiolekt som homsene hadde. Hvor de sa «hu» til hverandre for å gjøre narr av hverandre [...] men Willy som var konferansier, han brukte de mest sexistiske ekle måtene å snakke på [...] jeg kaller det en ekstrem machostil som egentlig er blant homsene, selv om de diller og daller og har knekk på håndleddet, det er noe annet.¹⁰⁶

Denne sosiolekten hun omtaler kan også forstås som en innfødt kultur i lys av Cavan, der man har egne konvensjoner for språkbruk i en «home territory bar». I diskusjonene vi finner på sidene i *Mulius*, blir det løftet frem at andre har tolket dette språket som humor. «Vi kler oss ut og ler oss i hjel av oss selv og hverandre. [...] sånn sett skulle altså homofile i utpreget grad være i besittelse av selvironi.»¹⁰⁷ I en slik tolkning kan det virke som om dette språket har vært en akseptert kultur blant en majoritet på utestedet, og ifølge Cavan vil et brudd kunne føre til kraftige reaksjoner.¹⁰⁸ Dette kan også forklare de strenge sanksjonene feministene ble truet med. Kvinnenes kraftige reaksjon på dette språket kan indikere en følelse av eierskap til stedet, eller i hvert fall et ønske om å forme det. Aksjonen viser enda et eksempel på forhandling om konvensjoner på Venstres Hus. I et møte rett etter denne hendelsen kom det frem at nyfeministene var i ferd med å bli ekskludert ut av organisasjonen DNF-48 som et resultat av denne aksjonen. På møtet tok kvinnene opp mennenes machokultur og opplevelsen av kvinneundertrykkelse på Venstres Hus. Foreningen ble enige om å danne en kjønnsnøytral gruppe for å diskutere kjønn og kjønnsroller. Denne gruppen ble for flere et springbrett til det Rakel omtaler som «det virkelige arbeidet».

«Gruppen for å diskutere kjønn og kjønnsroller» ble fort «kvinnegruppa» og man fikk en samling av kvinner som ønsket å diskutere kvinnesak, men også øvrig skeiv politikk.¹⁰⁹ Det

---

¹⁰⁴ «Rakel», Intervju 4, s. 3.

¹⁰⁵ «Anti-missekonkurransedemonstrasjon utenfor Royal Albert Hall i London», *Sarpen*, 24. november 1970, s. 4; Gro Vestby, «Ny-feminister og diskriminering» *Bergens tidende*, 1. juli 1971, s. 3.

¹⁰⁶ «Rakel», Intervju 4, s. 3.

¹⁰⁷ Ann Lisbeth Nilsen, «Missekonkurransedemonstrasjon - uskyldig moro eller bevisstløshet?», *Mulius*, no. 6 (1973), s. 18.

¹⁰⁸ Cavan, *Liquor license*, s. 213-214.

¹⁰⁹ «Rakel», Intervju 4, s. 4.

skulle eksempelvis demonstreres den 27. juni på Christoffer Street Liberation Day og lages kvinnearrangementer som frikonsserter på St. Hanshaugen. I denne perioden fikk man også flere fremvekster innenfor kvinnemiljøet. Man hadde blant annet kvinneaktivistene, nyfeministene og kvinnefronten. Kvinnefronten og nyfeministene sto i opposisjon til hverandre resten av 70-tallet. Grunnen til dette var en politisk ulikhet hvor nyfeministene var feminister som kjempet mot patriarkatet og kvinnefronten var assosiert med Arbeidernes kommunistparti – marxist leninistene eller AKP-ml som de omtales av mine informanter. Konflikten ble åpenbar i 1974 hvor kvinnefronten hadde en kampanje som het «Fei feminismen ut». Det kommer også frem at gruppene hadde begynt å mobilisere og spre seg utover Oslos grenser.

«Et rom for kvinner av kvinner». Kvinneleir og kvinnekollektiv

Noe som kjennetegnet feministene på dette tidspunktet er et begynnende nasjonalt, men også internasjonalt nettverk. I 1972 reiste Rakel for å delta på en kvinneleir på Femø i Danmark, sammen med en venninne.¹¹⁰ Her samlet lesbiske fra hele Norden og Europa seg. Reisen over til Danmark foregikk med «Danskebåten», et fremkomstmiddel som nærmest kunne anses å fungere som et alternativt utested for dem. Minst åtte ganger i året reiste de med båten, - sov på dekk, spiste Gamle Ole ost, drakk Gammel Dansk bitter og sov med de som ønsket å sove med dem.¹¹¹ Her kunne de feste og gjøre det de vanligvis gjorde på Venstres Hus, men i et felleskap kun bestående av kvinner. Det eneste problemet var at det var dyrt å reise frem og tilbake, så kvinnene måtte være kreative. De fleste av dem var studenter, kunstnere eller kvinner som prioriterte politikk og levde fra én småjobb til den neste. Rakel forteller at på den tiden kunne man følge folk ombord på båten, noe som ga en mulighet til gjemme seg, og da kunne man «slippe» å kjøpe billett.¹¹² Inge Ås forteller i boken *Vi spiste, sov og drakk feminisme* at man også kunne slippe billigere unna ved å bruke noen andres studentkort og få studentrabatt. Man hadde ikke datamaskiner på den tiden, så ingen kunne sjekke hvor mange Elisabeth-er det var ombord. Hun husker tilbake at det var nesten ti stykker som alle gikk under navnet Elisabeth den ene gangen de skulle nedover.¹¹³ På denne turen til Femø i 1972 besøkte Rakel i tillegg flere kvinnehus. Disse var aktivitetsbaserte hus for kvinner på venstresiden i politikken og blant dem en del lesbiske. Det var på denne turen at tanken om å etablere et eget kvinnehus i Oslo oppstod.

Når kvinnene ankom Femø, en øy langt sør i Danmark, kom de til et eget fristed, slik de opplevde det. Ås skildrer ankomsten: «Midt på plassen stod en kvinne kliss naken med en

---

¹¹⁰ Ibid., s. 5.

¹¹¹ «Ingrid», Intervju 2, s. 14.

¹¹² «Rakel», Intervju 4, s. 6.

¹¹³ Ås og Gjevjon, *Vi spiste, sov og drakk feminisme*, s. 257.

krompipe i munnviken og en lys kaskett på hodet. [...] Det var som om kvinnefellesskapet åpnet korken i flasken og det kreative innholdet fosset ut! Sanger ble skrevet i fellesskap og små teaterstykker vist fram.»¹¹⁴ Denne typen leirer ble med tiden spredt utover både Norden og Europa. De var med på å forme kvinnefellesskapet ved å gi dem en plattform hvor de kunne spille ut nye versjoner av seg selv, på samme måte som Grazians undersøkelse og Annes opplevelse av Venstres Hus viser til. Ingrid's erindring om tiden de tilbrakte der tydeliggjør dette:

Det var jo bare kvinner der når det var leir, og bondefolka som bodde der de tolererte oss de. Også var det internasjonal uke også kom de italienske damene med kjole. Jeg husker at jeg gikk over, jeg hadde langt hår i den perioden, gikk over hele campen for å komme til utedoen. Også kom jeg tilbake også var det ingen som kjente meg igjen for da hadde jeg klippet håret kort. [...] Den nest siste dagen, så turte vi endelig å nærme oss de italienske damene i kjoler, og plutselig så hadde vi byttet klær. Det var helt fantastisk.¹¹⁵

Om man ser på fenomenet kvinneleir og hva dette innebar for kvinnene i lys av Fine og Corte, kan det virke som Femø ble et rom for «collective pleasures». Grunnlaget for denne tolkningen finner man i hvordan Femø var et sted med begrenset tilgang, og dermed avgrenset fra «det vanlige liv».¹¹⁶ Den emosjonelle energien som oppsto på denne tiden og på dette stedet utgjorde et grunnlag for «communitas» hvor både opplevelsene man hadde der, men også hvordan de minnes av kvinnene som gruppe, bygget samhold. Kvinnene husker tilbake til tiden hvor de skrev viktige humoristiske sanger, lærte å spille instrumenter sammen og fikk interne vitser. Den stadige gjenskapelsen av tiden på øya har potensiale til å definere dem som gruppe gjennom mimringen. Den har også potensiale til å danne nye gruppespesifikke konvensjoner. Dermed kan man si at turene til Femø kan ha vært med på å gjøre kvinnene enda mer adskilt fra de andre grupperingene innen det skeive miljøet på Oslos utelivsscene.

Feministene fortsatte å finne seg noen hyggelige små bobler andre steder enn på Venstres Hus. En av disse var kvinnekollektiver, et fenomen som først oppstod på Høvik. «Dermed kan man kanskje si at vi begynte å gå ut i disse årene, men også vel så mye inn», forklarer Rakel.¹¹⁷ I disse kollektivene kunne man avholde både møter, fester og andre forlystelser. Feministene fortsatte å holde sammen, om de skulle ut på Venstres Hus eller andre steder. Dette ble uttrykt ved at kvinnene hovedsakelig gikk ut i venninnejenger. Fordi man ville være sammen, men også fordi man hadde et behov for å skjule at man var lesbisk i det øvrige utelivet. «Det å være kvinne var liksom nok i seg selv».¹¹⁸ Tidlig på 70-tallet var det nemlig mer vanlig at menn og kvinner gikk ut sammen. Dette medførte at mange skeive gikk ut i blandede grupper,

---

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ «Ingrid», Intervju 2, s. 14.

¹¹⁶ Fine, «Group Pleasures» s. 72.

¹¹⁷ «Rakel», Intervju 4, s. 11.

¹¹⁸ Ibid., s. 10.

men de lesbiske feministene hadde først og fremst behov for å gå ut uten menn. Mulige konsekvenser av å gå ut som åpen lesbisk ble offentlig belyst i *Dagbladet*. Elisabeth Bjørck som året før hadde aksjonert på Venstres Hus, gikk ut og fortalte om reaksjoner hun og sin kjæreste hadde fått.

Bare mistanken om at vi er lesbiske kan få begeret til å flyte over. [...] Siste gang var nylig på et større discotek her i byen. Vi danset, Ranneveig med hodet mot mitt bryst. Det kunne knapt ha vart mer enn et par minutter. Da ble vi brutalt revet fra hverandre, uten ord. Det var vakten. Han fikk oss ut i garderoben, begynte å denge løs på oss. To andre hjalp til. Vi fikk ingen forklaring. Ble slått i ryggen og ansiktet, blodet silte. Jeg måtte til kiropraktor etterpå, en skive i ryggspylen var kommet ut av spor.¹¹⁹

Slike fortellinger påvirket hvordan lesbiske oppførte seg i det øvrige samfunnet. Feministene beskyttet seg selv ved å gå i venninnejenger, men også Anne har minner om å legge skjul om seksualiteten sin. Hun forteller om en kvinne som forklarte at hun hadde sluttet å bruke pronomen i det hele tatt når hun snakket om seg selv og privatlivet sitt. Dette for å unngå spørsmål om hvem som gikk under pronomenet «vi». Anne har også tilpasset andres inntrykk av henne, gjennom eksempelvis klesvalg. På dette viset blir det klart at Venstres Hus var viktig for henne, da stedet lot henne utforske en annen versjon av seg selv. «Det var det samme på Venstres Hus altså, den samme følelsen selv om det var et lokale vi leide, så var det jo folka som var der, at når vi var sammen, da kunne vi være oss selv.»¹²⁰ Feministene derimot følte at forsøk på å spille ut sin egen identitet der, ble møtt med de samme reaksjonen som utenfor det skeive miljøet. «Vi forsøkte som andre kvinner rundt omkring i verden å ta avstand fra de signalene som lå i kvinnerollen [...] Det var et slags opprør med det, og da reagerte også homsene på samme måte som heteroseksuelle menn, de synes at vi var stygge. Og de syntes de hadde rett til å si til oss at vi var stygge, som om de hadde noe med det å gjøre.»¹²¹ Uenighetene om konvensjoner skulle også videreføres til andre utesteder.

«Virkelig et mannsted».¹²² Et eget skeivt utested på Metropol

6. Juli 1974 skriver *Dagbladet*: «Homofile og bifile i Oslo har nå fått sin egen restaurant som eies og drives av Det Norske Forbundet av 1948».¹²³ Metropol hadde tidligere vært en Jazzklubb som lå i Akersgata 8 og ble kjøpt ved at forbundsmedlem Hans Grøterud satte leiligheten han leide på Grefsen som kausjon for å få lån i banken.¹²⁴ Åpningen av utestedet ble en

¹¹⁹ Wilhelmsen, Ellen, «To homofile kvinner: samfunnets reaksjoner, et sjokk!» *Dagbladet*, 15. juni 1974, s. 17.

¹²⁰ «Anne», Intervju 3, s. 10.

¹²¹ «Rakel», Intervju 4, s. 10.

¹²² Intervju 5, «Monika», gjennomført 07. 02. 2023 av Sofie Mina Stålesen, s. 6.

¹²³ Wilhelmsen, «To homofile kvinner», s. 27.

¹²⁴ Bjørn André Widvey, «Meter'n – Norges viktigste møteplass for skeivt uteliv» i *Skeiv Oslohistorie* (Oslo: Oslomuseum, 2022), s. 41.

kjempesuksess, med blomsteroverrekkelser og musikk fra utestedets egen Diskjockey «Cosi van puppi ala skumplast og plaster».¹²⁵ Metropol var delt inn i tre seksjoner, og The Britannia pub som lå på toppen av noen trappetrinn, var det første lokalet du møtte når du kom inn døren. Dette var et avlangt rom med en lang bardisk på ene siden og runde småbord bortover på motsatt side med utsikt til gaten. Rommet i seg selv var lyst, men interiøret var preget av mørke farger på gulv, bar og stoler.¹²⁶ Det neste lokalet var Club Metropol som var et stort rom hvor det var over 100 sitteplasser og et stort dansegulv.¹²⁷ Dette var et diskotek med egen DJ og barservering, men ble også brukt til møter og andre arrangementer. Man hadde ikke vinduer ut mot gaten, så til tross for et lyst interiør, opplevde flere at dette var et mørkere rom.¹²⁸ I underetasjen fant man Wimpy som hadde egen inngang fra Tollbugaten.¹²⁹ Dette var et mindre serveringssted som holdt åpent fra kl. 07:30 til 18:00 og hvor man også avholdt møter.¹³⁰ Metropol ble en institusjon hvor både kvinner og menn hygget seg, festet, drakk og forelsket seg i årene fremover. Flere har bare gode minner fra kveldene på Metropol, imens andre hadde et mer ambivalent forhold til dette utestedet.

For Anne som hadde brukt Venstres Hus som et frirom hvor hun kunne møte venner, danse og kose seg uten konflikt, ble Metropol et mer eller mindre tilsvarende rom. «Jeg følte at det var trygt for meg å komme dit. Det er nok litt som du sier at det var helt annerledes enn å gå på en vanlig restaurant i Oslo, hvor det sitter masse mennesker som du ikke kjenner. Helt annerledes følelse, på Metropol var du på en måte hjemme.»¹³¹ Samtidig merket hun at klientellet hadde blitt mer splittet enn man hadde vært på Venstres Hus, hvor alle oppholdt seg i et rom. Hun forteller at hun var mest sammen med kvinner på Metropol, og da helst i puben hvor man kunne sitte og prate, fremfor dansegulvet hvor mennene var å finne. Oppe i puben ble det spilt rolig bakgrunnsmusikk for å lage stemning, men det var ikke noe å danse til.¹³² Guttevennene hun kunne være sammen med i andre anledninger, var som regel på dansegulvet og gjorde sin egen ting.¹³³ På puben kunne hun sitte med et par venner, drikke øl og prate, også gikk de til dansegulvet når de ønsket å danse, men da i andre kvinners selskap. Man hadde fått et sted med frihet til å velge ulike rom, og med det også forskjellige atmosfærer. Anne var jo selv mest

---

¹²⁵ Redaksjonen, «Virkelig Norgeshistorie», *Mulius*, no. 9 (1974), s. 2.

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Ibid., s. 10.

¹²⁸ «Ingrid», Intervju 2, s. 32; «Anne», Intervju 3, s. 11; Intervju 6, «Mari», gjennomført 10. 02. 2023 av Sofie Mina Stålesen, s. 13.

¹²⁹ Redaksjonen, «Virkelig Norgeshistorie», s. 11.

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ «Anne», Intervju 3, s. 10.

¹³² «Monika», Intervju 5, s. 6.

¹³³ «Anne», Intervju 3, s. 8-9.

opptatt av å finne seg en kjæreste og brukte Metropol som en plattform for å flørte med jenter og møte nye mennesker. Da ble også guttene mindre interessante på disse kveldene.¹³⁴ Metropol la godt til rette for mobilitet med sine oppdelte soner. Dansegulvet var et mørkt og høylytt sted for flørting, dansing og non-verbal kommunikasjon, samtidig som puben var stedet for drikking, prating og øvrig sosialisering.

Ingrid som nå definerte seg som en av nyfeministene opplevde stemningen på Metropol noe annerledes. Hun opplevde at når hun kom inn på stedet ble hun møtt med nok et hav av menn.¹³⁵ «Vi var også litt sjokka over hvor mannsdominert det faktisk var, at man virkelig ble foraktet mer her enn på andre steder som for eksempel Club 7.»¹³⁶ En holdning i miljøet preget av et kjønnsrolleperspektiv gjorde kjønnsforskjellene veldig tydelige. Rakel opplevde at oppførselen hun hadde møtt på Venstres Hus ble med videre til Metropol. Nytt rom, samme folka. Likevel ønsket man gjerne å dra på Metropol hvor man hadde mye bedre plass og et stort dansegulv, slik at flere kunne møtes.¹³⁷ Holdningen var at da måtte de bare tåle de fiendtlige reaksjonene på dansegulvet, som bare ble enda krassere med tiden. Hun bekrefter Annes oppfatning av et splittet lokale, hvor kvinnene oppholdt seg mest i puben. Men der Anne opplevde at dette var naturlig fordi puben møtte hennes behov, valgte Rakel puben som et sted å trekke seg unna for å unngå ubehageligheter på dansegulvet. «[Det var] en fiendtlig holdning når vi kom ned i det store lokalet og skulle danse, med mindre vi danset helt rolig og helt tett, men selv da kunne vi få albuer i siden.»¹³⁸ For å slippe det, ryddet feministene et improvisert dansegulv helt innerst i puben, og danset til den rolige bakgrunnsmusikken.¹³⁹

Klientellet på Metropol var en mangfoldig gruppe. Arrangementer på puben og «Klubb Metropol» ble annonsert i *Dagbladet* som kan tenkes å ha oppfordret nye skeive til å oppsøke utestedet. Ingrid mener også at Metropol var et mer moderne sted som kunne tilby både bar og diskotek, og dermed tiltrakk seg andre folk enn Venstres Hus.¹⁴⁰ Hun opplevde at klientellet på Metropol gjerne var litt yngre og hadde en mer mangfoldig bakgrunn enn de som var gjengangere på Venstres.¹⁴¹ Noen av de yngre aktørene opplevde et hierarkisk skille mellom seg selv og de eldre gjestene. Anne opplevde at alder kunne gi en høyere status og da gjerne i sammenheng

---

¹³⁴ Ibid., s. 9.

¹³⁵ «Ingrid», Intervju 2, s. 3.

¹³⁶ Ibid., s. 6.

¹³⁷ «Rakel», Intervju 4, s. 13.

¹³⁸ Ibid., s. 15.

¹³⁹ Ibid., s. 13.

¹⁴⁰ «Ingrid», Intervju 2, s. 7.

¹⁴¹ Ibid.

med samtidig å være homopolitisk aktiv. De eldre lesbene som eksempelvis Kim Friele og hennes venner, opplevdes som «de voksne», og det var veldig stas om de hilste på henne.

[Jeg] kunne ikke gått bort og satt meg ned med bordet til Kim for eksempel, for hun var på en måte alt for høyt oppe i hierarkiet i forhold til meg som du skjønner. Det var litt høyere status på de litt eldre som var homo-politisk aktive og fronta det utad i pressen. De var litt kjendiser.¹⁴²

Anne er ikke alene om å føle at denne gjengen har hatt en spesiell rolle på Metropol. Flere av mine informanter trekker frem spesielt Friele som en voksenperson som de følte seg ivaretatt av. Hun hadde noe ved seg, en slags varme, og selv om hun ikke nødvendigvis var en del av det ungdommelige lesbiske feministmiljøet, snakker også de varmt om hennes mottakelse av dem på Metropol. Selv om flere av feministene ikke alltid var enig med Kim og kunne føle at hun jobbet mot dem i enkelte sammenhenger, får man likevel inntrykk av at de hadde en stor respekt for henne.

Friele skriver i sin selvbiografi at hun ble «stemplet som tradisjonell og forgangen, pågående, snill og tyrannisk, engel og troll. Jeg spilte rollen som klagemur, sydebukk og utyske».¹⁴³ Dette oppsummerer også inntrykket som dannet seg i møte med informantene. Friele ble av noen ansett for å være en del av den eldre generasjonen med høy status, imens andre igjen mente at disse kvinnene ble for tradisjonelle i den forstand at de hadde godtatt at det skeive miljøet skulle være et sted for menn.¹⁴⁴ Det tidligere nevnte generasjonsskillet preget også Metropol. Informantene reflekterer over hvordan hemmeliggjøringen og usynliggjøringen av seg selv kan ha preget utestedet. Den eldre kvinnene hadde funnet solidaritet med mennene og både sett og opplevd selv, hvordan homofilt liv under §213 artet seg. «De hadde opplevd både å bli arrestert og å være redd hele tiden. De hadde jo blitt diagnostisert og det var lovforbud mot homofili. Så hva det har gjort med dem, det er ikke lett å forestille seg, også kommer en gjeng lesbiske feminister og skal forandre verden. Jeg tror det ble for mye for dem.»¹⁴⁵ For de lesbiske feministene som hadde en radikal medvind var Metropol en plattform hvor de tok mange av kampene sine. Man hadde dermed forskjellig forståelse av hva utestedet skulle være og dette preget dynamikken og gruppenes forståelse av hverandre. I disse kampene kunne det oppleves som om de eldre kvinnene var «på lag» med mennene når de forble i sine gamle allianser. Dette gjorde at feministene igjen følte at de stod mer eller mindre alene, og dette førte nok en gang til at de ble mer sekteriske. Om forholdet til de eldre mennene på Metropol reflekterer Rakel over hvordan de ikke hadde noe grunn til å alliere seg med de unge kvinnene. «De

---

¹⁴² «Anne», Intervju 3, s. 12-13.

¹⁴³ Friele, *Troll skal temmes.*, s. 207.

¹⁴⁴ «Mari», Intervju 6, s. 11.

¹⁴⁵ *Ibid.*, s. 12.

trengte oss ikke på noe som helst måte [...] Vi så ikke ut slik som de syntes damer burde se ut, og de ble sinte på måten vi dansa på. Ja, de var i det hele tatt sinna på oss for det meste.»¹⁴⁶

Til tross for en overordnet følelse av det skeive miljøet og deler av dets plattformer som mannsdominert, oppsto det også vennskap mellom menn og lesbiske feminister. Anne hadde fått nye guttevenner som følge av nye relasjoner. «Det var nok tilfeldig, for den første kjæresten min kjente et par av disse gutta, og dermed så ble jeg kjent med dem.»¹⁴⁷ For feministene lå det gjerne politiske motiver til grunn for disse vennskapene. Flere nevner mennene i «Soperligaen» som gode venner. De var en del av det miljøet som var kritisk til kjønnsroller og de kjempet mot den samme fremmedgjøringen som kvinnene kjente på og var i opposisjon til. Det kan virke som kvinnene opplevde at disse mennene møtte dem på halvveien og kunne dele en felles kamp. Rakel belyser at «de gikk i de samme 27. juni demonstrasjonene som oss, og kledde seg i det vi kalte politisk drag. [...] De hadde plakater hvor det sto <homofile ser ut som alle andre: har perlekjeder> eller <har hår på brystet> og sånne ting».¹⁴⁸ Ingrid forteller at disse mennene kunne gå i kvinneklær og hadde verktøy til å kunne kritisere kvinnerollen samtidig som de kunne nyte å spille ut det å være kvinne.¹⁴⁹ «Vi var jo i felles ånd, og vi klarte jo ikke å gjøre like godt narr av kvinnerollen som de hadde frihet til å gjøre så det var jo helt fantastisk. [...] De følte jo ikke noe fiendskap, de var jo ikke truet av oss et øyeblikk, de bare digga oss.»¹⁵⁰ Relasjonene og stundene med disse mennene er noe av det hun syns var mest morsomt med utestedene.¹⁵¹ Dermed kan man si at det ikke nødvendigvis var kjønnet i seg selv som skapte et skille for feministene, men forskjellige holdninger til kjønn og kjønnsroller. Alle disse usynlige skillelinjene preget det sosiale livet på Metropol, og gjorde at det ble et lappeteppe av individer og grupperinger som alle brukte utestedet til forskjellige formål.

Kapittelkonklusjon

Overgangen fra det heterofile utelivet til et avgrenset skeivt uteliv bydde på en rekke minneverdige opplevelser for lesbiske kvinner på 70-tallet. Man hadde fått et sted å treffes, en mulighet til å møte likesinnede, drikke øl, forelske seg og ikke minst, teste grenser og forme en egen identitet. Samtidig førte dette til utfordringer som politiske uenigheter, sammenstøt av konvensjoner, opplevelse av forakt og fordømmelser. I stedet for å være en plattform hvor det skeive miljøet samles og blir en enhet, ble disse stedene en arena som skapte skillelinjer og startet

---

¹⁴⁶ «Rakel», Intervju 4, s. 15.

¹⁴⁷ «Anne», Intervju 3, s. 5.

¹⁴⁸ «Rakel», Intervju 4, s. 14.

¹⁴⁹ «Ingrid», Intervju 2, s. 31.

¹⁵⁰ Ibid., s. 33.

¹⁵¹ Ibid.

diskusjoner. Man brukte utestedene til å ta oppgjør med vanskeligheter man opplevde ellers i samfunnet, og også innad i miljøet. Til tross for konflikter fant aktørene fellesskap i «sine egne». Nyfeministene som hadde følt seg utstøtt av de andre gjestene lærte at de kunne skape egne rom, både i de andres selskap, men også på nye plattformer. Til tross for konflikter og uenigheter ser vi at kvinner med tiden samles om et ønske om egne rom kun for kvinner. Fra midten av 70-tallet utarter dette seg til fysiske skifter og nye plattformer. Disse vil ligge for undersøkelse i neste kapittel.

Kapittel 2: Kvinnenes opplevelse av rom skapt på egne premisser

«Kvinnene var kommet for å bli, og det måtte de bare akseptere!»¹⁵²

Lise som hadde «kommet ut av skapet» overfor noen av vennene sine samme året, ble introdusert til det skeive utelivet da hennes beste venninne fant en av annonsene for kvinnekvelder på Metropol i *Dagbladet*. Venninnen trodde ikke hun ville komme inn selv ettersom hun var heterofil, så Lise måtte gå alene. «Damene hadde da fått separat inngang til baren der oppe.»¹⁵³ Hun sto lenge på andre siden av Akersgata og stirret på inngangen før hun «kvinnen seg opp» og banket på den låste døra. «Er du medlem?» kommer det fra dørvakta, Lise ristet på hodet. «Har du vært her før?», «nei» sier hun forsiktig. «Vet du hva slags sted dette er?» Lise smiler, «Ja!» Han ser på henne, «åltreit, du kan komme inn». Hadde det ikke vært for at dette var annonsert som en kvinnekveld tror ikke Lise at hun ville ha turt å oppsøke et skeivt utested. For henne var det viktig at det var en kveld bare for kvinner.¹⁵⁴ Det tok likevel noe tid før hun fant de som skulle bli en del av hennes vennekrets. De to første kveldene hun var der snakket hun med damene som satt i puben. Disse var ti år eldre enn henne og var kledd i «blomstrete bluser og skjørt».¹⁵⁵ Hun følte seg helt fremmed og tenkte for seg selv «men gudamei, er dette mine folk?»¹⁵⁶ Hun tenkte at hun fikk gi det en sjanse og brukte dermed kveldene på å bli bedre kjent med disse eldre damene. «En kveld jeg hang i baren i andre etasje, kom det en gjeng unge damer opp trappen, og jeg bare <Yes! De er mine!» De hadde vært på kvinneleir på Femø [...] og da kjente jeg en lettelse, nå hadde jeg truffet noen som jeg kunne identifisere meg med, snakke med og bli sammen med».¹⁵⁷ Lise hadde tatt sine første skritt ut i et skeivt uteliv. De første kveldene opplever hun en dissonans mellom opplevelsen av sin egen identitet og de andre gjestene. Hun aksepterer likevel omstendighetene og de stedspesifikke konvensjonene, til tross for sin manglende følelse av tilhørighet. Det er ikke før hun møter de unge lesbiske feministene som bryter med inntrykket av de øvrige gjestene og konvensjonene for rommet at hun får identiteten sin bekreftet.

Dette kapittelet omhandler kvinnenes opplevelser fra midten av 70-tallet frem til 1983 når nye rom kun ment for kvinnelige aktører ble til. Omstendigheter rundt de forskjellige utelivsplattformene la føringer for konvensjonene som nok en gang var under forhandling. Jeg vil belyse hvordan et mer etablert uteliv hadde avdekket nye behov blant kvinnene og hvordan

---

¹⁵² «Monika», Intervju 5, s. 9.

¹⁵³ «Lise», Intervju 6, s. 2.

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ Ibid.

¹⁵⁷ Ibid.

disse påvirket barkulturen. Rommenes utforming vil også spille en mer betydelig rolle ettersom disse la klare føringer for aktørenes handlingsmønster og forventninger om adferd. Forslag til konvensjoner som oppsto og hvordan disse har påvirket samværet og bruken av de forskjellige utestedene, vil utgjøre en større andel i undersøkelsen av denne perioden. Også i dette kapitlet vil empirisk materiale innhentet fra mine intervjuobjekter utgjøre store deler av fremstillingen av opplevelsen av samtiden.

«En linje i sanden». Metropol og kvinnekvelder i puben

I tidsskriftet *Mulius* blir det etterspurt egne kvinnekvelder på Metropol allerede i september 1974.¹⁵⁸ Det skulle bli en kamp for å få dette til. Flere i forbundet var bekymret for Metropols økonomiske situasjon, eller at homofile som kom for å utforske Metropol ikke ville komme tilbake om de ikke slapp inn første gangen.¹⁵⁹ Kvinnene etterspurte å få én kveld i måneden på diskoteket, og fikk etter mye diskusjon kvinnekvelden som ble innført høsten 1974. Dette skulle imidlertid foregå i puben, ikke i diskoteket, da resten av Metropol skulle stå til disposisjon for mennene. Fra senhøsten 1974 ser vi annonser for kvinnetreff på Metropol, og i løpet av 1975 ser vi en rekke kvinnekvelder på fredager bli annonsert i *Dagbladet*. Disse kvinnekveldene i Britannia Pub ble for mange et frirom hvor man kunne møte andre lesber, bygge relasjoner, men også forhandle om nye konvensjoner på kvinners premisser. For første gang opplevde lesbiske kvinner et rom hvor man kunne henge, prate, drikke alkohol og sosialisere, uten at menn var til stede. Denne kjønnsinndelingen gjorde at man disse kveldene fikk en annen atmosfære enn andre kvelder.

Flere av mine intervjuobjekter husker kvinnekveldene som noe de gledet seg til. «Du gleda deg, skulle se treffe vennene dine, gikk gå fra bord til bord, og prata med folk. [...] Det var jo feststemning.»¹⁶⁰ Rakel forklarer at hun kunne ha hyggelige samtaler også med de litt eldre kvinnene disse kveldene, og noen ganger ble hun til og med invitert på «nachspiel» for å fortsette selskapet. «Jeg var nok en av dem som med vilje også prata en del med de litt eldre lesbene. [...] De var litt eldre enn meg så de var ikke ute etter å kysse meg og sånne ting [...], men jeg engasjerte til dans og syns at det var litt gøy.»¹⁶¹ Man kunne noen ganger drikke seg full og andre ganger gjorde man ikke det, men å røyke det gjorde de fleste. Hun husker et tett røykklag som lå over rommet. Om sine egne venner forklarer hun at de drakk som alle andre

---

¹⁵⁸ Birgit Bjerck, «Sammendrag av Medlemsmøtet den 3. september 1974: Sak: «eksklusive kvinnekvelder på Metropol?»», *Mulius*, no. 9 (1974), s. 18.

¹⁵⁹ Redaksjonen, «Virkelig Norgeshistorie», s. 30.

¹⁶⁰ «Rakel», Intervju 4, s. 16.

¹⁶¹ Ibid.

ungdommer gjorde, men var også aktivt kritiske til alkohol og debatterte dette mye seg imellom.¹⁶² Dette kommer også frem i *Amasonen* som var et tidsskrift utgitt av Lesbiske Feminister (LF) hvor man diskuterte kvinnesak fra midten av 1980-tallet. Der finner man referat fra foredrag om kvinners forhold til alkohol og diskusjonstråder hvor de tok avstand fra overbruk av alkohol da dette kunne lede til at man ble passivisert.¹⁶³

Informantene beskriver The Britannia Pub som et oppdelt lokale som tilbød-forskjellige funksjoner for forskjellige grupper. Lokalet var for øvrig en brun bar med båser, en atmosfære mange kjente til fra før. Rommet hadde vinduer ut mot gaten, men opplevdes likevel som mørkt og lummert. Noen synes dette gjorde rommet koselig som en stue, imens andre fikk en følelse av at rommet var kaldt og metallisk. Slike ulike beskrivelser av rommet har jeg valgt å tilskrive synestesi. I teorier om atmosfærer tilskrives begrepet når en rekke sanseinntrykk produserer en følelse av et rom som eksempelvis varmt eller kaldt, uavhengig av den faktiske romtemperaturen.¹⁶⁴ Langs vinduene var det bord og på motsatt side var den lange baren. Området mellom disse seksjonene kan virke som å ha vært et område Cavan ville omtalt som «milling area». «Milling» viser til en kollektiv tilstand hvor man er i bevegelse uten nødvendigvis å ha et bestemt mål eller en mening. Et eksempel kan være: man kommer inn på en full bar, vennen din har gått for å kjøpe øl til dere og det blir klart at det ikke er noen sitteplasser ledig. Man blir stående uten å vite hvor man skal gå, i en folkemengde, ventende på at et sete skal bli ledig eller vennen komme tilbake. «Milling area» tilskrives et åpent rom separat fra bar og sittegrupper som brukes til uformell bevegelse av gjestene.¹⁶⁵ Området kjennetegnes ved en stadig sirkulasjon av gjester som er i bevegelse, til tross for enkelte pauser hvor gjester møtes, før de igjen går videre til en av de andre seksjonene.¹⁶⁶ Denne vandringen eller «milling» som foregår i dette området har potensiale til å være veldig sosial, da den kontinuerlige sirkulasjonen åpner for kontakt med en rekke andre gjester som også vandrer. Vandringen trenger ikke å være eksklusivt mellom de som står, men kan også inkludere gjester som sitter i nærheten av denne seksjonen.¹⁶⁷ Rakels beskrivelse av sitt eget sosiale handlingsmønster og vandring fra bord til bord kan tilskrives «milling» som hun gjorde for å bli kjent med nye mennesker.

For Ingrid var det kontinuiteten som gjorde at hun trivdes så godt på kvinnekveldene. At man kunne ha et sted, på en fast dag der det fantes kvinner. «Du kunne gå alene, eller avtale

---

¹⁶² Ibid.

¹⁶³ «Referat fra Elisabeth Bjørks foredrag «Kvinner og alkohol - lesbiske og livsstil», *Amasonen: Avis for og av lesbiske kvinner*, no. 1 (1985), s. 6-8.

¹⁶⁴ Böhme, «The theory of atmospheres and its applications», s. 94.

¹⁶⁵ Cavan, *Liquor license*, s. 101.

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Ibid., s. 104.

med noen på forhånd, men du trengte ikke det, du kunne bare gå, så selvfølgelig var det noe vi så frem til, [...] Det var også noe vi visste vi hadde over tid, at det ikke bare var den ene gangen».¹⁶⁸ Det andre som var viktig for henne var at dette var et homofilt sted. Denne avgrensningen gjorde at man kunne ta for gitt at kvinnene som var tilstede også var interessert i kvinner. «Kveldene på Metropol og Venstres Hus hadde jo ikke oppstått for kvinners skyld, men for de homofile. Men det dro jo vi nytte av da.»¹⁶⁹ Dette ga to utfall slik hun forklarer det. Terskelen for å flørte ble lavere, fordi hvis man mot formodning tok feil, lå uansett ansvaret på den andre parten ettersom de befant seg i et rom for homoseksuelle. Hvis hun ved andre tilfeller skulle gå opp til en kvinne uten å vite om hun likte kvinner på den måten, så var det mye skumlere.¹⁷⁰ Dette aspektet gjorde at Metropol ble en arena hvor man kunne flørte og slappe av. På den andre siden betydde det at Metropol også kunne oppleves som mannsdominert. Hun forklarer at det bar preg av at det var hovedsakelig menn fra DNF-48 som hadde organisert det og «var ikke et sted etter vår smak».¹⁷¹ Hun opplevde Venstres Hus som hyggeligere fordi man hadde en umiddelbar følelse av at de som var til stede hadde noe til felles. Men på Metropol hadde man en klar opplevelse av at det var styrt av menn og man kunne til og med se det på interiøret. «Det var mørkt og støyende. [...] Mørkt tre, mørkt, mørkt, mørkt, med masse glass og flasker. [...] På mange måter var vi fornøyde med Venstres egentlig, men så kom Metropol, [...] og da måtte vi jo gå dit, og da var det ikke det samme å gå på Venstres lengre.»¹⁷² Menn påvirket også kvinnekveldene, spesielt de første månedene. Stedet var oppdelt etter kjønn, men denne inndelingen var mer som en linje i sanden enn noe annet. At avgrensningen av dette som et eget rom var en illusjon ble synliggjort av menn som kverulerte ved rommets inngang. «Man måtte jo etter hvert plassere noen av kvinnene i styret i forbundet til å stå på den lille trappa, fordi fulle menn hele tiden krangla om hvorfor lesbene skulle ha noe for seg selv».¹⁷³ Det fortelles også om en hendelse hvor en mann trengte seg inn på en kvinnekveld og slengte kommentarer. Kvinnen som mottok kommentarene, slo til vedkommende og for dette ble hun ekskludert fra Metropol.¹⁷⁴ Til tross for hendelser som denne, har alle kvinnene et overordnet positivt syn på kvinnekveldene i puben og syntes disse var både viktig og noe som beriket livet deres. Samtidig viser deres opplevelser at det å lage et eget rom for kvinner ikke nødvendigvis betydde enighet om konvensjoner blant gjestene.

---

¹⁶⁸ «Ingrid», Intervju 2, s. 5.

¹⁶⁹ Ibid., s. 6.

¹⁷⁰ Ibid.

¹⁷¹ Ibid., s. 31.

¹⁷² Ibid.

¹⁷³ «Rakel», Intervju 4, s. 13.

¹⁷⁴ Ibid., s. 17.

I sammenlikningen av Venstres Hus og Metropol kan man se hvordan inndeling av rom har påvirket informantenes opplevelse av dynamikken. På Venstres Hus hadde man en uskrevet inndeling mellom de lesbiske feministene og de andre gjestene. Denne kom til uttrykk gjennom feministenes aktive valg av både sitteplass og hvordan de danset. Også på motsatt side hvor Anne satte seg med sine venner av begge kjønn på et fast bord ved vinduet. Man kan argumentere for at denne bakgrunnen har påvirket behovet for kvinnekvelder på Metropol. At man hadde en lang og krevende diskusjon som slutt førte til at de «fikk» puben for seg selv viser motsetninger til eksemplene løftet frem av Cavan. I hennes forskning deler menn og kvinner seg opp i taushet som et resultat av gruppespesifikke konvensjoner, hvor disse hadde forskjellige behov slik som på Venstres Hus.¹⁷⁵ Pubens funksjoner la også føringer for bruk og konvensjoner på bakgrunn av tidsspesifikke forhold. Matsservering på dagtid forutsatte en annen atmosfære enn når det ble et skjenkested på kveldstid. Rakels erindring om mennene på kvinnekveld gir inntrykk av at mannlige stamgjester hadde liten forståelse for at de ikke fikk bruke puben og funksjonene denne tilrettela for, slik de ellers kunne. Dette ligger nok også til grunne for hvorfor kvinnene opplevde lokalene som mannsdominert selv etter man hadde fått kvinnekvelden.

«En oase i steinørkenen».¹⁷⁶ Kvinnehuset fra 1975

Inspirert av kvinnehusene Rakel besøkte i Danmark, startet feministene en kvinnehusgruppe for å etablere noe liknende i Oslo. I løpet av juni 1975 klarte de å få til en avtale med Oslo Kommune. De signerte en avtale om en symbolsk husleie på 100 kr i måneden og fikk med det innta andre etasje i Rådhusgata 2.¹⁷⁷

I det som vi kalte prostitusjonsstrøket. Du skulle over denne gata, hvor trafikken sto og spruta blybensin, nå må du se det for deg, et grått helvete. Også gikk du gjennom den fantastisk flotte utskårne tredøren. [...] Du gikk opp en grønn trappeoppgang som lukta piss. For der hadde jo uteliggere noen ganger ligget, eller hvert fall gått inn og pissa. Så gikk du opp til andre etasje. [...] Gjennom den store grønne dobbeltdøra, og da kom du rett inn i kafeen. Sånn var det, men det var også en følelse av å komme inn i et hjem.¹⁷⁸

Oppussingen startet og før høsten kom var det klart. Inge Ås redegjør for prosessene rundt byggingen og utformingen av denne institusjonen i detalj i boken sin, men rommet som er gjenstand for denne studien er kafeen. Dette var et stort rom med en disk hvor man kunne kjøpe seg en brødiskive og noe å drikke. Bak kafédisken hadde man alltid noen fra en av husgruppene som hadde en viktig jobb, de var «jordmødrene». Deres funksjon var etablert som et forebyggende tiltak for å passe på at alle følte seg velkommen og inkludert. Jordmoren skulle ta imot alle de

---

¹⁷⁵ Cavan, *Liquor license*, s. 107-108.

¹⁷⁶ Ås og Gjevjon, *Vi spiste, sov og drakk feminisme*, s. 230.

¹⁷⁷ *Ibid.*, s. 230-231.

¹⁷⁸ «Rakel», Intervju 4, s. 17-18.

nye som tittet inn døra og var usikre på om de turte å gå inn. Rakel forklarer «det virket jo som alle kjente hverandre, sånn er det alltid når man kommer inn et sted».¹⁷⁹ Hun forteller om en jente som hadde fortalt om første gang hun kom til Kvinnehuset. «Jeg kom inn og så kvinner som jeg aldri hadde sett før. Det var kvinner som var korthåra, også så jeg noen som kyssa hverandre og sånn, det var veldig rart.»¹⁸⁰ På Kvinnehuset hadde ikke menn tilgang, og dette tror Rakel preget måten kvinnenenes mønster for adferd. «Måten de gikk på, satt på og hvordan de snakket sammen, det at det ikke var menn der, det utgjorde en kjempeforskjell.»¹⁸¹ Kvinnehuset blir også trukket frem som viktig på grunn av kontinuitet og stabilitet. Lise forklarer at «Kvinnehuset var et sted du kunne komme til som var åpent hver dag. Du trengte ikke å ha et spesielt ærend, du kunne bare komme dit for å treffe andre som heller ikke var helt A4, og den muligheten til å treffe folk og finne din gruppe, den var viktig».¹⁸²

Kvinnehusets begrensning på bakgrunn av de besøkendes kjønn kan ha hatt til dels samme funksjon som avgrensningen på et homofilt sted, slik Ingrid opplevde Metropol. Man kan på bakgrunn av Annes opplevelse også argumentere for at det var en politisk avgrensning også. Anne som var blitt kjæreste med en kvinne i AKPml-miljøet følte seg ikke velkommen på Kvinnehuset fordi dette var drevet av feminister. «Kvinnehuset hadde liten aksept for AKP-ere, og da ble det slik at vi følte at vi ikke var velkommen der.»¹⁸³ Dette kan ha ført til at miljøet som oppsto på Kvinnehuset minsket følelsen av anonymitet ved sammenkomster, selv om det stadig vekk dukket opp nye kvinner, hvor noen ble en del av fellesskapet og andre ikke. Kvinnehuset var jo i hovedsak et kvinnehus og ikke et offentlig skjenkested. Det vil si at de som oppholdt seg på Kvinnehuset enten var en del av det feministiske miljøet, hadde et ærend der eller kom dit i ren nysgjerrighet. Avgrensningen av hvem som oppholdt seg i lokalene gjorde kanskje at de etablerte brukerne følte de kunne oppføre seg mer fritt, og hvis noen hadde formening om det lå ansvaret på dem, ikke på kvinnene som var på eget territorium.

Inntrykket som Rakel beskriver på vegne av en annen, likner på førsteinntrykket hun selv dannet av Venstres Hus. Hvor offentlig uttrykk for kjærlighet vises åpenlyst på et offentlig sted, blir trukket frem som noe ukjent og rart. Dette må forstås i lys av tiden, og de store endringene i denne tidsperioden. Som nevnt i forrige kapittel hadde homofile hatt begrenset mulighet til å kunne vise omsorg og seksuelt begjær i det offentlige rom. En slik oppførsel kunne lede til både utvisning fra skjenkesteder, men også andre sanksjoner som lemlestelse eller

---

¹⁷⁹ Ibid., s. 20.

¹⁸⁰ Ibid.

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² «Lise», Intervju 6, s. 24.

¹⁸³ «Anne», Intervju 3, s. 5.

offentlig uthenging. Dette gjorde at flere justerte seg etter øvrige samfunnskonvensjoner og la skjul på denne siden ved seg selv. Dermed var det ikke så mange som hadde vært eksponert for slike uttrykk tidligere. Når man så får andre rom hvor man kunne leve mer fritt, blir det åpenbart at man bryter med tidligere oppførsel både på homofile skjenkesteder og på Kvinnehuset. Denne overgangen var naturlig for enkelte, men andre som ikke hadde vært en del av det skeive miljøet tidligere, kunne kjenne seg igjen i Rakels opplevelse: «ukjent og rart».¹⁸⁴ Selv om Kvinnehuset ikke var en offentlig bar var det flere som likevel brukte det som skjenkested, spesielt de gangene de arrangerte fest.

Det var ikke fest hver helg, men Lise husker at det likevel var mange fester som ble holdt i kafeen på Kvinnehuset.¹⁸⁵ Man hadde karneval og jubileumsmarkeringer, og fester for å feire begivenheter som 27. juni og kvinnedagen. Det var altså ofte en grunn til å lage fest. Kvinnene hadde lært at man kunne skjenke privat om man var definert som en forening. Dermed delte de ut medlemskort stemplet med Kvinnehuset, og dette kostet én krone.¹⁸⁶ Kvinnehus-gruppene kjøpte inn øl og solgte det i kafeen. Rommene ble pyntet med eksempelvis planter og krepp-papir alt etter hva de hadde tilgjengelig. De satte opp musikkanlegg, hang høyttalere på veggen og satte frem en rekke plater i biblioteket.¹⁸⁷ Blant disse kunne man finne artister som Flying Lesbians, Chris Williamsen og Helen Readys låt «I am a Woman». De byttet på å være DJ og da kunne folk danse om de ønsket det. I de tilstøtende rommene kunne man sitte og prate eller bare henge med folk. Noen ganger serverte man mat, men det kom an på hvem som hadde ansvaret for å arrangere festen.¹⁸⁸ Man hadde ofte musikalske innslag eller diktopplesning «og når Livets Mangfold kom så var jo det kjempfest i seg selv».¹⁸⁹ Dette var en teatergruppe startet av lesbiske kvinner som stilte seg kritisk til maktstrukturer i samfunnet og uttrykte dette med humor i revyinnslag. Disse festene ble et rom mange lesber brukte for å sosialisere og uttrykke seg, og de ble gjerne annonsert på Kvinnehuset, men også på plakater på steder som Nasjonalteatret, Metropol og Blindern. Dette gjorde at man fikk en mer tilfeldig og hyppig sirkulasjon av gjester som deltok på de ulike arrangementene.

Disse festene på Kvinnehuset ser ut til å ha skapt de samme mulighetene for festligheter og minner som turene til øya Femø og kvinneleirene. De var også avgrenset til-kun å inkludere kvinner, men var ikke like adskilt fra deres vanlige liv. Samtidig, gjennom eksempelvis

---

¹⁸⁴ «Rakel», Intervju 4, s. 21.

¹⁸⁵ «Lise», Intervju 6, s. 18.

¹⁸⁶ «Rakel», Intervju 4, s. 21.

¹⁸⁷ «Lise», Intervju 6, s. 19.

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ Ibid.

underholdningen; høytopplesning av dikt, dansing og ikke minst opptredener av Livets Mangfold kan man se at festene skapte et rom for kollektiv moro. Fine og Corte beskriver hvordan en «hedonistisk interaksjon, inkludert internvitser, er en robust indikator på en felles tilfredstillelse som motiverer til uttrykk for glede og avgrenser dem sosialt».¹⁹⁰ Dette gir også grunnlag for å argumentere for at det må ha vært en kollektiv intimitet, et felles emosjonelt register og tillit i gruppa, ettersom noen har turt å påta seg det sosioemosjonelle ansvaret for å oppføre til morohetene.¹⁹¹ En samlet forståelse for hva som er morsomt er et produkt av kjennskap eller en felles bakgrunn.¹⁹² Dette bakteppet ga rom for spontanitet og villighet til å ta den interaksjonelle risikoen til å gjør narr av seg selv og andre slik Livets Mangfold ofte gjorde i sine sketsjer.

«Undergruppen i en undergruppe». Metropol 1975-1976

I perioden hvor Kvinnehuset tok form og ble etablert fortsatte feministene å bruke Metropol og Venstres Hus som utesteder, til tross for et nokså ambivalent forhold til disse stedene. Kvinnehuset var blitt en viktig arena for øvrig sosialisering og politisk samarbeid noe som resulterte i at utestedenes funksjon ble redusert til å hovedsakelig være et sted hvor de festet. Dette var basert på konkrete eksempler på negative hendelser som blir løftet frem av informantene. Rakel forteller om en kvinne som ble angrepet, og hodet hennes dunket i veggen, før hun ble kastet ned trappen til underetasjen. Monika, som hadde blitt en del av både DNF-48 og vaktmestergruppa på Kvinnehuset, forteller at større grupper av menn gjerne kunne okkupere bordene slik at kvinnene ikke fikk sitteplass.¹⁹³ «Mye slengbemerkinger, litt sånn klassisk, vi ble sett på som humørløse lesbiske feminister, de brukte det som skjellsord, så det er klart vi var en undergruppe i en undergruppe.»¹⁹⁴ Spisse albuer på dansegulvet, mangel på sitteplass og anklager fra alle kanter, fortsatte slik det hadde gjort på Venstres Hus.

Lise opplevde at det ikke bare var homofile menn som gjorde at de ikke følte seg like velkommen på Metropol, men også betjeningen. Hun mener at det kan ha vært flere grunner til hvorfor de ansatte ikke var så begeistret for kvinnehus-gjengen. «Lesbene var vel ikke så flinke til å tipse, så det, vi hadde ikke så mye penger, og det synes jo kelnerne var noe dritt.»¹⁹⁵ Arbeid med kvinnepolitikk og driften av Kvinnehuset var frivillighetsarbeid og de hadde dårligere råd enn andre som hadde fast jobb. Kvinnehus-damene jobbet gjerne fra lønnslipp til lønnslipp når de hadde behov for penger. Rakel forklarer at Kvinnehuset var dyrt å drifte til tross for den

---

¹⁹⁰ Fine, «Group Pleasures», s. 73.

¹⁹¹ Ibid.

¹⁹² Ibid., s. 74.

¹⁹³ «Monika», Intervju 5, s. 5.

¹⁹⁴ «Kari», Intervju 1, s. 9.

¹⁹⁵ «Lise», Intervju 6, s. 16.

billige husleien. «Det viste seg at fyringsutgiftene var helt forferdelige, så vi hadde store vanskeligheter med å få inn nok penger.»¹⁹⁶ Lise tenker at kelnerne kanskje må ha tatt imot mange klager fra de andre gjestene om hvor misfornøyde de var med oppførselen til kvinnehusdame. ¹⁹⁷ Hun nevner også dørvaktene som flere av dem opplevde som enten skremmende, eller i hvert fall svært ubehagelige å være rundt. «Dørvaktene var jo noen børster av noen mannfolk som syntes at disse kjerringene måtte te seg ordentlig. De var ganske barske, og de var ikke sånn barske mot andre homser som kom til stedet, så sånne små detaljer kunne sette sitt preg på ting.»¹⁹⁸ Kari som ble en del av kvinnehus-miljøet i 1975, opplevde at «du gruete deg til du skulle forsere denne muren, som det opplevdes som». ¹⁹⁹ I kildematerialet blir det gjennomgående et tema at kvinner fra Kvinnehuset ble kastet ut av Metropol over en lav sko. De opplevde selv at det var en mye lavere terskel for dem å bli kastet ut, enn andre i denne perioden. De opplevde at de ble omtalt som «stygge, fæle og usjarmerende bråkmakere som aldri pyntet seg eller noen ting».²⁰⁰

I denne beskrivelsen av forholdene på Metropol ser man også antydninger til det Grazian omtaler som bakteppet til «The Hustle». Denne scenen som skaper rommet hvor utelivet, dens konvensjoner og akter utspiller seg, blir ifølge sosiologen skapt av en rekke faktorer som inkluderer betjening og dørvakter. Disse har egne funksjoner som i samspill med gjestene skaper atmosfæren som utgjør utelivet. Dørvakten har en helt spesiell funksjon, som her blir belyst av informantene. De hadde en sosial kontroll fordi de hadde mulighet til å systematisk, og til tider vilkårlig, nekte gjester adgang om de ble ansett som «uønskede», noe som er i tråd med Grazians teori.²⁰¹ Kvinnehus-jentene som opplevde at de ble ansett å være bråkete eller usjarmerende og behandlet annerledes på bakgrunn av dette, kan argumenteres for å ha havnet i denne kategorien. I forhold til de andre ansatte kan det være gunstig å forstå dette i lys av Goffmans teori om «Audience Segregation». I en bar preget av anonymitet vil det være mulig for betjeningen å danne et inntrykk hos gjestene av at de er spesielle.²⁰² Grunnlaget for dette finner man i at gjestene er isolert fra hverandre, enten i tid eller sted. Metropol som var ett av få utesteder for homofile, var i motsetning til dette preget av forskjellige grupper, som alle følte at dette var deres sted samtidig. Fordi majoriteten av gjestene ikke syntes noe om kvinnehusjentene, kan man kunne påstå at betjeningen tok side med «de andre» slik vi ser eksemplifisert

---

¹⁹⁶ «Rakel», Intervju 4, s. 18.

¹⁹⁷ «Lise», Intervju 6, s. 16.

¹⁹⁸ Ibid.

¹⁹⁹ «Kari», Intervju 1, s. 5.

²⁰⁰ «Lise», Intervju 6, s. 12.

²⁰¹ Grazian, *On the make*, s. 16.

²⁰² Ibid., s. 19.

i Cavans forskning.²⁰³ Dette fører igjen til sammenstøt mellom konvensjoner slik man hadde sett på Venstres Hus, og på samme grunnlag får man ingen forsoning eller løsning.

«Jeg er sånn, bare sånn at du vet det». Mote og klesvalg på Metropol

Anne hadde en helt annen opplevelse av Metropol i denne perioden og har hovedsakelig gode minner derfra. Det er interessant at opplevelsene var så forskjellige når alle var kvinner. Man hadde noen klare grupperinger, men hvordan kunne man se om en kvinne var en lesbisk feminist? Anne forklarer at klesstilen hennes hadde endret seg fra tiden på Venstres Hus. Når hun nå gikk på metropol pyntet hun seg, men på en annen måte. Hun gikk heller med olabukser og en bluse eller skjorte. Hun hadde gått bort fra tanken om at hun måtte kle seg gutteaktig, noe som hadde vært moten på Venstres Hus. «Det var noe med den homopolitiske kampen som på en måte endra det til at vi ikke lenger trengte å kle oss som det folk oppfattet oss som. Jeg trengte ikke å kle meg ut som en maskulin jente, jeg kunne være den jeg var.»²⁰⁴ Hun husker at mange av kvinnene fra Kvinnehuset gjerne hadde på seg rutete skjorter og det var ikke vanlig blant de andre lesbene. Dette var noe hun kunne hatt på seg ellers, men ikke på Metropol.²⁰⁵ «For å skille meg ut fra Kvinnehuset, så kunne jeg liksom ikke gå i de samme klærne som dem når jeg var på Metropol. Dette var ikke en bevisst tanke, men når jeg tenker på det nå så tror jeg det var litt sånn».²⁰⁶ Hvordan man kledde seg ble med andre ord brukt som et verktøy for å signalisere hvilket miljø man hørte til.

Noen av kvinnehus-jentene hadde altså en veldig klar stil som skilte dem ut fra øvrige lesbiske på de skeive utestedene. Dette innebar gjerne praktiske kjønnsnøytrale klær ofte sammen med kortklipt hår. Noen av kvinnene hadde en klar tanke om at man ønsket å ta et oppgjør med den kvinnelige kjønnsrollen og dermed valgte å kle seg annerledes. For Rakel innebar stilen hennes på denne tiden et politisk budskap som hun mener aktivt inngikk i det å være ungdom og kvinne i et feministisk miljø. Hun valgte å kle seg slik for å distansere seg fra en kvinnerolle som signaliserte at man ønsket å komme i kontakt med menn. For henne handlet dette om å avsignalisere, mer enn å signalisere noe.²⁰⁷ For andre var det mer naturlig å ha på seg kjønnsnøytrale klær. Lise og Ingrid snakker begge om dette med å være mer androgyn og hvordan det kan ha spilt en rolle i deres identitet. Fra ung alder hadde de hatt et ønske om å kunne gå i mer maskuline klær, og blomstret når de fikk rom til å gjøre det.²⁰⁸ Samtidig påpeker

---

²⁰³ Cavan, *Liquor license*, s. 226.

²⁰⁴ «Anne», Intervju 3, s. 13.

²⁰⁵ Ibid.

²⁰⁶ Ibid.

²⁰⁷ «Rakel», Intervju 4, s. 9.

²⁰⁸ «Ingrid», Intervju 2, s. 26; «Mari», Intervju 6, s. 7.

Ingrid at denne stilen som utformet seg med tiden var en naturlig utvikling av det å være seksterisk.²⁰⁹ «Stort sett så tror jeg at alle grupperinger uniformerer seg helt ubevisst også. Det skapes jo trender og moter og vi trigges jo av det andre gjør i gjengen vår, også blir vi sånn.»²¹⁰ Ved å bære en uniform som dette kunne man kjenne hverandre igjen, og dermed hadde det også en praktisk funksjon. Ingrid forklarer at selv om det var mye mindre risikabelt å være lesbisk kvinne i Oslo på 70-tallet sammenliknet med homofile menn i Amerika på 50-tallet, var dette åpenlyse kjennetegnet en bevisst handling for å si «jeg er sånn, bare sånn at du vet det».²¹¹ Denne «uniformen» var likevel ikke noe Rakel opplevde som et krav for å være en del av miljøet. Det var flere som fortsatte å gå i skjørt eller kjole og brukte sminke uten at dette skapte noen skiller. Det kan virke som om den grunnleggende filosofien var at man kunne gå kledd i det man følte seg vel i, uten at dette skulle spille noen rolle for hvordan du ble behandlet eller oppfattet.

«Mitt sted også». Metropol 1977-1980

Kvinnehuset ble inngangen til det skeive utelivet for Mari som kom hjem igjen etter en studieperiode i Bergen. I 1977 begynte hun på Blindern i Oslo og ble som aktiv feminist straks rekruttert inn i en kvinnegruppe. Den politiske kvinnegruppen hun ble vervet inn i var Kvinnefronten, som bare noen få år tidligere hadde frontet en kampanje som het «Fei feminismen ut», så dette samarbeidet skulle ikke vare lenge. «Vi satt og diskuterte paroler, men kom ingen vei. [...] Det var som en vegg, og det var helt umulig å få frem et ordentlig feministisk perspektiv for du ble møtt med 100 argumenter mot.»²¹² Senere kom det frem i et intervju i *Universitas* med daværende leder for Kvinnefront-gruppen på Universitet, Astrid Slytter, at alle parolene allerede var bestemt.²¹³ «Fordi du har såkalt demokratisk sentralisme hvor alt er bestemt på forhånd, men med en tilsynelatende demokratisk diskusjon hvor den egentlige meningen er at man skal komme frem til det som allerede er bestemt. Helt meningsløst!»²¹⁴ Hun oppdaget så at det fantes en annen kvinnepolitisk gruppe, Samarbeidsutvalget for 8. mars, og denne holdt til på Kvinnehuset. «Så jeg ble nærmest utskremt av de andre medlemmene i Kvinnefronten, til slutt var de så lei av mine spørsmål om denne gruppen at de sa «ja, du får finne dem da!»»²¹⁵ Ved ett av sine første besøk på Kvinnehuset møtte hun Inger Marie som allerede var medlem i

---

²⁰⁹ «Ingrid», Intervju 2, s. 28.

²¹⁰ Ibid., s. 27.

²¹¹ Ibid.

²¹² «Mari», Intervju 6, s. 4.

²¹³ Ibid.

²¹⁴ «Mari», Intervju 6,

²¹⁵ Ibid.

Samarbeidsutvalget, og de ble straks venninner. Etter møtene var det ikke uvanlig at kvinnene dro til Metropol, og Inger Marie insisterte på at Mari skulle bli med. Der fant hun seg selv sittende ved venninnens stambord som inkluderte Kim Friele og hennes venner, «innerst i lokalet, innerst i kroken ved et stort rundt bord med sofaer».²¹⁶ Samværet med disse kvinnene er noe Mari husker som veldig underholdende, da de alltid hadde mange morsomme historier å fortelle. Senere ble hun også noen ganger med på kvinnekveldene på Metropol og festene på Kvinnehuset, men her opplevde hun at det var en voldsom sjekkestemming. Mari som hadde vært forlovet med samme mann i syv år, følte seg ikke som en del av denne kulturen. Hun opplevde likevel Metropol som et sted hvor hun alltid var velkommen, «Jeg ble jo tatt med dit, og jeg ble inkludert. Jeg følte jeg kom inn i en gjeng av mennesker som var høyt ansett, med Kim, Inger Marie og Brantenberg. [...] Jeg opplevde at jeg bare kunne komme, og at dette var mitt sted også.»²¹⁷ Hun tilskriver denne opplevelsen av å være velkommen disse kvinnenes evne til å skape en følelse av tilhørighet, selv om hun opplevde seg selv som heterofil frem til hun traff Lise i slutten av 1979.²¹⁸

Kvinnehus-gjengen fortsatte å gå på utestedene i perioden opp mot 1980. Lise, som hadde vært en del av miljøet på kvinnehuset helt fra starten av har mange gode minner fra dansegulvet på Klubb Metropol, og opplevde at diskoteket tilbød et miljø hvor det var fint å være. Samtidig kunne overgangen til personlige konflikter og «knuffing» være ganske kort. Hun beskriver at dette også kunne være guttene og jentene seg imellom som både kunne slåss på toalettet eller krangle om hvem som hadde sjekket opp hvem.²¹⁹ Metropol var nok preget av å være en av få plattformer hvor homofile og lesbiske møttes. «For homomiljøet på den tiden, skulle alle følelser og frustrasjoner som ikke kunne være synlige til hverdags slippes ut der. Det var liksom det eneste stedet vi hadde til å avreagere og være oss selv. Det betydde både konflikter og ugriheter, men også moro, fest og hygge».²²⁰ Rakel påpeker også et klart skille mellom det skeive miljøet og det øvrige ungdomsmiljøet:

I veldig mange ungdomsmiljøer gikk man fra den ene kjæresten til de andre, men i det heterofile miljøet så kunne man til en viss grad gå ut på «et større marked». Men lesbiske var et lite marked og det betydde at mange hadde vært sammen med de samme. [...] Jeg tror ikke at vi var noe mer løslupne enn andre ungdommer, men vi var så pressa. I mange sammenhenger var det mye entusiasme, så satt du ved siden av noen også begynte du å kline, det var stemningen. Vi var også venner med eksene våre, og det var man nødt til fordi det var et lite miljø, og hvor skulle du gå? Spesielt når politikken var viktigere enn kjæresten for mange av oss. Når «Katrine» gikk fra meg og ble sammen

---

²¹⁶ Ibid., s. 5.

²¹⁷ Ibid.

²¹⁸ Ibid.

²¹⁹ Ibid., s. 9.

²²⁰ Ibid.

med en annen var jeg jo forferdelig lei meg, men så måtte vi jo være på de samme 8. mars arrangementene.²²¹

I 1977 oppsto det en annen konflikt som fikk mye oppmerksomhet, da en lesbisk kvinne ble nektet inngang på Venstres Hus. Hendelsen blir beskrevet av Elisabeth Eie i artikkelen «Det viser helt tydelig hvilken usikker posisjon lesbiske har» som ble publisert i både *Arbeiderbladet* og *Mulius*. Her beskriver Eie hvordan dørvakten ringer politiet etter å ha gitt kvinnen en temmelig voldelig behandling, møtt av store protester fra andre kvinnelige gjester. Politiet overser kvinnenes forsøk på forhandlinger og begynner å hale kvinnen ut, hvorpå protestene fra de andre kvinnene øker i styrke. Politiet mister oversikten og tilkaller forsterkninger i form av en hundepatrulje, og episoden ender med at flere kvinner blir tatt inn til avhør på politihuset.²²² Eie går langt i å konkludere med at når man kan sette politiet mot sine egne gjester viser det helt tydelig at ledelsen ved Venstres Hus deler samfunnets syn på lesbiske og kvinneforakt.²²³ Lise forteller en historie av så lik karakter at det er vanskelig å tro noe annet enn at det er fra samme kveld, dog med et litt annet perspektiv. Mer enn 40 år senere tenker hun tilbake på episoden på med et smil i munnviken, som en av kvinnene som kom for å beskytte den utsatte. «Politiet som kom og skulle ordne opp fikk skikkelig juling av oss lesbene og sikkert noen av homsene også!» Utbryter hun. «Det var skikkelig action!» Hun husker noen av gutta som sto i trappa og gaulet «Ta dem da jenter!» Det hele endte med at flere av kvinnene ble tauet inn av politiet. Hun sammenlikner det med et lite «Stonewall-opprør» hvor kvinnene banket opp politiet og markerte en gang for alle at «de kan ikke bare komme her og herse med oss!» Det ble en seier for kvinnene.²²⁴ Det kommer frem i samtale med kvinnene og i gjennomgang av annet materiale at lesbiske kvinner ble oppfattet som gjester som sloss når de drakk. Kvinnene avskriver påstanden om at de var noe mer voldsomme enn andre og kjenner seg ikke igjen i narrativet om at de sloss og kranglet i større grad enn andre ungdommer. «Jeg hører en del av de andre si at homsene drakk og gråt, imens lesbene sloss. Dette kommer gjerne av at man har sett en eller to lesber sloss, og dermed ble lesbene gjestene som sloss. Det er på den måten historier vandrer. Det er bare ikke sant. Vi var jo der på disse kvinnekveldene nesten hver eneste gang.»²²⁵

Disse sammenstøtene mellom individer på Metropol og Venstres Hus kan forstås i lys av både Grazians teori om «risk-takning» for unge i utelivet og Cavans teorier om adferd på

---

²²¹ «Rakel», Intervju 4, s. 12.

²²² Elisabeth Eie, «Det viser helt tydelig hvilken usikker posisjon lesbiske har», *Mulius*, no. 1 (1977), s. 13.

²²³ Ibid.

²²⁴ «Mari», Intervju 6, s. 24.

²²⁵ «Rakel», Intervju 4, s. 12.

skjenkesteder. Når ritualet med å oppsøke utelivet blir ensartet blir også muligheten for å skape alternative identiteter og narrativ om sitt eget liv forminsket.²²⁶ Dermed oppstår et dilemma hvor aktører ofte velger å oppsøke risiko gjennom ritualiserte, scriptete handlinger som også er «peer-approved».²²⁷ Eksempler Grazian trekker frem er typisk overfladiske «first-dates», eksotiske danseklubber, kasinoer, eller å bli beruset og slåss. Han argumenterer for at alkohol har potensiale til å utløse slåsskamper, et eksempel på et risikoelement, men at dette hovedsakelig gjelder unge menn. Med henblikk på kildematerialet kan man likevel ikke utelukke kvinner, slik som Lises forklaring antyder. Rus og slåssing kan gi unge mennesker krutt til å skape historier som de senere kan ta med seg inn i hverdagen som et alternativt narrativ til deres ellers «vanlige» liv.

Hvis Metropol oppleves som et sted hvor retningslinjer for oppførsel er konvensjonelt opphevet, vil dette også kunne skape rom for fysisk aggressiv adferd. Cavan påpeker at voldssomme konflikter og overstadig beruselse kan være tillatt på skjenkesteder, da det sjeldent leder til fordømmelse.²²⁸ Dette kan være fordi det er forventet adferd på en bar eller fordi gjestenes begrensede kjennskap til hverandre gjør at man ikke vil blande seg inn i andres private situasjoner. Lise trekker også frem toalettene som et sted hvor konflikter kunne oppstå. Et rom som opplevdes som mer privat, adskilt fra livet utenfor klubben og gjester i lokalet, gir potensiale til å utvide grensene for akseptert adferd. Dette er fordi man trenger ikke å tilpasse seg forventningene til tilfeldig forbigående noe som reduserer risikoen for konsekvenser. Informantene trekker frem situasjoner som har ført til at de selv trekker seg unna fremfor å bryte inn, men også eksempler hvor slik oppførsel har fått konsekvenser. Når konflikter som den på Venstres Hus i 1977 bærer et personlig preg og anonymiteten forsvinner, vil man ikke ha de utvidede grensene for akseptert adferd.

«Skal vi danse?!» Fast kvinnekveld på hele Metropol 1981

I 1981 fikk man en kvinnelig leder av Oslo-regionen av DNF-48, noe som betyr at det nå var en kvinne som hadde siste ordet når det kom til Metropol. Kvinnekveldene hadde funnet sted i puben, og diskoteket hadde vært disponibelt for både kvinner og menn.²²⁹ Med den nye lederen Lis Pedersen fikk man den første faste kvinnekvelden på hele Metropol på fredager. Til tross for den lange diskusjonen man finner i *Mulius* helt fra 1974, ble det ikke noe særlig diskusjon denne gangen, i hvert fall ikke i styret.²³⁰ Lise husker et medlemsmøte i diskoteket hvor det

---

²²⁶ Grazian, *On the make*, s. 199.

²²⁷ Ibid.

²²⁸ Cavan, *Liquor license*, s. 68, 71, 72.

²²⁹ «Monika», Intervju 5, s. 4.

²³⁰ Ibid.

hele skulle avgjøres.²³¹ Mari supplerer og forklarer at «da ble grasrota mobilisert» og de måtte stille opp og stemme. «Dette forslaget stemte vi selvfølgelig for. [...] Vi var helt klare på at kvinnekvelder var viktig.»²³² *Dagbladet* annonserer den første kvinnekvelden på hele Metropol fredag 30. oktober 1981 kl. 20:00.²³³ Ettersom dette arrangementet hadde tatt så lang tid å etablere, hadde også klientellet på Metropol endret seg, de kveldene puben ikke var forbeholdt kvinnene. Fordi man ikke hadde tilgang til dansegulvet uten risiko for ubehageligheter, dro mange av feministene heller til Venstres Hus, som med tiden hadde blitt mer deres sted.²³⁴

Atmosfæren på kvinnekveldene ble nå farget av at man hadde fått tilgang til hele lokalet på Metropol. Kvinnekveldene ble annonsert på de fleste skeive forum, og var noe som mange ville ta del i. Kvinner fra hele Norge kom for å være med denne ene kvelden i måneden.²³⁵ Dette gjorde at rulleringen av gjester ble hyppigere, det ble mer folk og med det en ny følelse av anonymitet, også som en følge av fri tilgang til det mørke diskoteket.

Mari som ikke hadde benyttet seg av dansegulvet før etter hun traff Lise i 1979, husker at hun likte musikken og hadde det veldig gøy på dansegulvet. Hun påpeker også at man i løpet av kvelden kunne oppleve et stemningsskifte, hvor det gikk fra å være bare hyggelig til å bli mer aggressivt og voldsomt.²³⁶ Til tross for at man i tidsskriftet *Amasonen* stilte seg kritisk til et høyt alkoholkonsum, forklarer Mari hvordan dette stemningsskiftet kom som en følge av at mange drakk veldig mye. «Jeg husker en gang jeg var på do der, og det var to som var helt sanseløst beruset, litt sånn blodig og det var ganske heftig fordi de hadde sloss.»²³⁷ Denne hendelsen gjorde at hun og Lise dro hjem tidlig den kvelden. Hun forklarer også at hun opplevde at noen sjanglet bort til henne og snøvlet ut «Skal vi Danse!», før de tok tak i henne og dro henne med på dansegulvet. Det hadde hun ikke noe lyst til, og opplevde stort ubehag fordi personen var overstadig beruset. Det var problematisk at folk drakk så mye at hemninger forsvant og impulskontrollen ble borte. «Det var noen sånne opplevelser hvor jeg følte at noen hadde pekt meg ut, og da følte jeg meg utrygg.»²³⁸ Lise supplerer at stemningen kunne skifte utover kvelden når desperasjonen blant dem som var på «sjekkern» uten å ha funnet noen, spiset seg til. «Den opplevelsen hadde ikke jeg, men det har nok noe med mitt mer sånn androgyne

---

²³¹ «Mari», Intervju 6, s. 24.

²³² Ibid.

²³³ Styret av DNF-48, «Kvinnekveld» *Dagbladet*, 28.10.1981, s. 17.

²³⁴ «Mari», Intervju 6, s. 11.

²³⁵ Intervju med Sissel Hansen, gjennomført 2016 av Skeivt Arkiv, innhentet januar 2023.

²³⁶ «Mari», Intervju 6, s. 10.

²³⁷ Ibid.

²³⁸ «Lise», Intervju 6, s. 10.

utseende å gjøre, fordi det ville kanskje være mer forventet at jeg var en av dem som grep tak i jenter.»²³⁹

Med de faste kvinnekveldene ble det også tydelig for Mari at Metropol var mer et sted for lesber som var på «sjekkern», og at Venstres Hus var mer for de andre. «Jeg syns det var annerledes på Venstres Hus, for der var det mange flere av oss, feministene.»²⁴⁰ Lise supplerer med «at der var det mer dansing og glad-festing, enn den desperate sjekkinga».²⁴¹ Tilgangen til Klubb Metropol kan også ha vært med på å påvirke denne overgangen til steds spesifikk sjekkestemming. At diskoteket var mørkt og med mange steder å gjemme seg med den man hadde sjekket opp, gjorde Metropol mer egnet til det, enn for eksempel Venstres Hus som var åpent og lyst. Monika forteller at kvinner på lik linje med menn også brukte toalettene på Metropol til forlystelser, fordi det hadde blitt en kultur for dette.²⁴² Tilbake til Grazians forskning ser vi at de samme konvensjonene for slåssing kan overføres til intens flørting og overstadig beruselse. Diskoteket som var et stort mørkt lokale uten vinduer, utgjorde en ypperlig arena for spennende og mer risikable handlinger. Man kunne også spre seg ut og bevege seg rundt i lokalet, som gjorde at man lettere kunne forsvinne inn og ut av forskjellige grupperinger for å ta sjekkingen lengre. Monikas uttalelse om oppførsel på toalettene, kan indikere at man hadde fått konvensjoner hvor man aksepterte dette som en "innfødt kultur". Man kan dermed si at kvinnekveldene i hele lokalet fikk en helt ny karakter sammenlignet med kvinnekveldene i puben.

Kvinnekveld er det siste fenomenet kvinnene trekker frem før AIDS-epidemien bredde seg over Oslo og endret utelivet nok engang. Kvinnehusgjengen fortsatte å drive Kvinnehuset frem til det brant ned i 1989. Våren samme året så DNF-48 seg nødt til å stenge Metropols dører for siste gang grunnet nedgangstider og en samlet gjeld på to millioner kroner.²⁴³ I perioden etter dette ser vi en rekke utesteder dukke opp før de forsvinner igjen. Thorvik belyser at man på 80-tallet i Oslo får en tendens til overetablering av utesteder, noe som også preger det skeive utelivet i denne perioden.²⁴⁴ Man fikk skjenkesteder som Joys Club (1988-1991), Den Sorte Enke (1989-1993) og Shame Club (1990-1993) som alle stengte etter en relativt kort periode. London ble åpnet i 1979 og er den eneste baren fra den tiden som fremdeles inviterer skeive til fest hver uke.

---

²³⁹ Ibid., s. 11.

²⁴⁰ «Mari», Intervju 6, s. 11.

²⁴¹ «Lise», Intervju 6, s. 11.

²⁴² «Monika», Intervju 5, s. 4.

²⁴³ Widvey, «Meter'n – Norges viktigste møteplass for skeivt uteliv», s. 46.

²⁴⁴ Thorvik, *Nattverden*, s. 240; Runar Jordåen, Widvey, Bjørn Andre, «Dokumenterar det skeive utelivet for første gang», *Nyhetsarkiv for Aktuelt* (2017): <https://www.uib.no/aktuelt/108107/dokumenterar-det-skeive-utelivet-f%C3%B8rste-gang>.

Kapittelkonklusjon

I dette kapitlet har jeg belyst hvordan kvinner opplevde rommene som ble skapt av, og for kvinner. Kvinnehuset åpnet og skapte et miljø-spesifikt rom for undergruppen i undergruppen, og dette endret deres bruk av andre utesteder som nå blir forbeholdt festing. I tillegg begynte andre kvinnelige aktører å kjempe for egne rom for kvinner på utestedene, noe som gjorde at man fikk kvinnekveldene. Dette var arrangementer som åpnet opp for at flere kvinner kunne bli kjent med hverandre på tvers av ulike grupperinger. Utviklingene av fenomenet kvinnekvel-der som tidligere bare omfattet Pub Britannia til nå å foregå på hele Metropol, resulterte i at man fikk en kontinuerlig sirkulasjon av gjester som skapte en ny følelse av anonymitet. Kvin-nene trekker frem at de i denne perioden var vitne til konflikter på grunnlag av sjalusi og andre personlige forhold. I tillegg til nye konvensjoner som tilrettela for slåsskamper, i ordets rette forstand, fikk man tilgang til det mørke diskoteket hvor spenningen fikk leve fritt og endret konvensjonene for flørting. Dette ledet til at mange nå opplevde Metropol som hovedsakelig et rent sjekke-sted. Dette endret funksjonen utestedet hadde for informantene og deres opplevelse av stedet, og gjorde at de lesbiske feministene trakk seg mer mot Venstres Hus. De ulike miljøene forble sekteriske og forseglet gjennom felles narrativ og steder dedikert for gruppespesi-fikke aktiviteter. Til tross for dette ser vi at alle informantene har følt en form for eierskap til de forskjellige institusjonene og har latt disse legge retninger for både hvordan de kledde og oppførte seg og, ikke minst, utviklet sin identitet.

Konklusjon

«Jeg var fri uten dette manneblikket.»²⁴⁵

Fra 1970 til 1983 vokste det frem en rekke utesteder med forskjellig utforming og gjesteutvalg. Kvinnene i denne studien påvirket dem, men lot seg også påvirke av atmosfæren som ble skapt innenfor veggene i disse rommene. Venstres Hus, et åpent lokale hvor man ryddet frem et dansegulv, bar og sitteplass; Metropol med sitt store diskotek, pub og egen restaurant; Kvinnehuset og dets kafé med enkel matservering, hvor man også kunne kjøpe seg en øl om man var medlem. Utformingen av disse rommene har lagt føringer for bruken av dem for kvinnene. I tillegg var lokalene fylt av mennesker som sammen måtte forhandle frem konvensjoner, og det var ofte i denne forhandlingen at konfliktene oppsto. Konvensjonene for de forskjellige utestedene ble forhandlet i flere omganger på bakgrunn av endringer innad lokalene, men også fordi man fikk andre alternative møtesteder. Det er disse konvensjonene som har vært gjenstand for undersøkelse i denne studien.

Denne fremstillingen av en innholdsrik periode med mye endring har vist at det skeive utelivet har gjennomgått en utvikling fra å være politisert til å bli mer assimilert på linje med det øvrige utelivet i Oslo. I startfasen havnet de lesbiske feministene stadig i konflikt med de andre gjestene på de skeive utestedene. Disse konfliktene oppsto som oftest mellom kvinnene og homofile menn, men opplevdes også som en konflikt mellom generasjoner fordi man ikke fikk medhold av de eldre kvinnene utenfor det feministiske miljøet. Når kvinner får sine egne rom fra midten av 70-tallet, får man et skifte hvor problematikken som løftes frem er lik den man finner på de fleste offentlige skjenkesteder på denne tiden. På linje med det heteroseksuelle utelivet opplevde informantene gjester som sloss, overstadig beruselse, uvennlige vektere, seksuelt samvær på toalettene og uønsket flørting. Konfliktene var ikke lenger miljø-spesifikke, men heller eksempler på utfordringer som kan oppstå i utelivet generelt. Dette kom som en følge av at man opplevde Metropol som kjønnsoppdelt og mer «nøytralt» etter 1979. Kvinner i miljøet hadde til tross for uenigheter fått en mer samlet stemme og ikke minst gruppe-spesifikke rom som Kvinnehuset.

Det er både likheter og forskjeller å finne mellom Oslos lesbiske feministers fremstilling og andre fremstillinger av skeivt uteliv. Tuula Juvonens studie om et lesbisk barliv i Tampere trekker frem en rekke tendenser som er gjennomgående også i denne studien til tross for forskjeller i den empiriske avgrensningen. I sin undersøkelse belyser hun at kvinner skapte en bar

---

²⁴⁵ «Mari», Intervju 6, s. 26.

hvor de kunne føle seg trygge og akseptert, hvor de slapp konfrontasjon med heterofile menn og andre.²⁴⁶ Fordi dette ikke var noe som homofile menn hadde måttet forholde seg til, måtte lesbene selv utarbeide konvensjoner for hvordan de skulle løse det. Dette er gjennomgående også for de lesbiske feministene på brune kafeer. I tillegg måtte studiens informanter forholde seg til negativ oppmerksomhet fra homofile menn på de skeive utestedene. I begge studiene snur de lesbiske aktørene seg innover til sine egne for støtte og fellesskap i respons til den ytre trusselen. I disse fellesskapene ble det mulig for de finske kvinnene å etablere hva det ville si «å være lesbisk». Vi ser liknende tendenser i Oslo i form av uniformering, ideologi og andre trender som danseritualer og det å bo i egne kvinnekollektiv. Man fikk et forhold til på hvilke måter man var forskjellig, og dette skapte et behov for sekterisme. Dermed oppstod forskjellige grupperinger av lesbiske som alle hadde sin definisjon av hva det ville si å være lesbisk: de radikale feministene, de ikke-politiske, AKPml-erne, de eldre og de nye. Også Anne, som ikke var politisk engasjert og fulgte trender innenfor sin egen vennekrets som å kle seg «guttete», og deretter endre klesstil, har tatt del i å forme midlertidige identiteter etter en felles tanke om hva som er «lesbisk». Dermed kan man si at for lesbiske i begge byene ble utelivet et sted hvor de fant sine egne og definerte seg selv i møte med andre, til tross for byenes ulike størrelse. Dette kan forklares med at miljøet i Oslo var lite til å begynne med, før det blir større og utelivet blir mer assimilert.

Samtidig ser man at det er noen klare forskjeller mellom funnene i hovedstaden og den finske byen. I Tampere hadde man eksempelvis et behov for å beskytte det alternative klientellet på baren Nice Place ved å dekke for vinduene.²⁴⁷ Mine informanter derimot, opplevde ikke at dette var et behov til tross for mulige konsekvenser. Dette kan tilskrives forskjeller i de homoseksuelles situasjon både med tanke på politikk, folkeopinion, homokamp og andre samfunnsfaktorer i de to byene. I tillegg kan man anta at en storby-anonymitet har skapt mindre behov for å skjule seg og at en forsterket illusjon om anonymitet i diskotekets mørke på Metropol, preget de lesbiske aktørenes konvensjoner for akseptert adferd.

Kvinnene som har utgjort majoriteten i denne studiens kildemateriale kan antas å være mer eksplisitt sett i lys av deres politiske standpunkter. Dette har påvirket fremstillingen og har belyst en ny side av det skeive utelivet på 70-tallet. Det kommer tydelig frem i sammenlikning med Juvonens, men også med Tim Lawrences studie *Love Saves the Day*. Her avdekker han hvordan den nye dansemusikk-kulturen som preget 70-tallet, ble grunnlaget for en ny sosialisme, med et nytt danseritual blant kvinner, homofile menn og etniske grupper på amerikanske

---

²⁴⁶ Juvonen, «In/visibility, resistance, autonomy» s. 438.

²⁴⁷ Ibid., s. 444.

utesteder.²⁴⁸ Denne dansingen innebar felles hedonisme, kroppslig kommunikasjon og ekstasisk utløsning som ble mulig på grunnlag av en «homokontrollert inngang» som ga aktørene trygghet.²⁴⁹ I fremstillingen hadde danseritualet potensiale til å inspirere et utopisk samfunn rundt fellesskap fremfor individualisme, uttrykkelse fremfor uniformitet og et samfunn bygget på nytelse fremfor slit og strev.²⁵⁰ I motsetning til Lawrences funn beskriver de lesbiske feministene at utestedene var en plattform for å ta politiske kamper i begynnelsen. Resultatet av disse konfliktene var at de i løpet av 70-tallet ble mer sekteriske og adskilt fra de andre. De hadde et behov for å fokusere på «sine egne», noe som resulterte i at kvinnene fikk et gruppespesifikt danseritual. Innad i ringdans ble de lesbiske feministene ett. Der hvor individene fant samhold i motkulturens bevegelse i Amerika, ble enheter innad i Oslos miljø formet på politisk grunnlag. De lesbiske feministene kunne finne samhold med andre samfunnsgrupper som var maktkritiske, men det var lite snakk om et familieliknende skeivt fellesskap. Monika og Anne som var mindre politiske, opplevde utestedene annerledes og kunne finne samhold med de andre gjestene. Dermed kan man konkludere at mine radikalfeministiske intervjuobjekter ikke etablerte konvensjoner for dansegulvet slik som Lawrence fant i 70-tallets New York, men man kan heller ikke utelukke at dette kan sammenfalle med andres opplevelse av Oslos uteliv.

Informantenes opplevelse tilsier at egne rom for kvinner var nødvendig for å tørre å ta aktiv del i det skeive miljøet, men også for opplevelsen av ekte frihet. Man har en nostalgisk følelse av tiden man fikk tilbringe med sine egne. En egen atmosfære som kom med de trygge rammene av kjønnsavgrensede rom. Dermed er det betenkelig at man i dag ikke har noen rom som kun er tilegnet et kvinnelig publikum. Det er klart at kvinnekampen som har pågått årene etter at Kvinnehuset ble lagt ned har skapt mye positiv utvikling på veien til kvinnefrigjøring også etter 1983, men samtidig har man også mistet noe av kvinnefellesskapet. Grunnene til dette ligger kanskje skjult i en urørt del av kvinnehistorien ett eller annet sted, men imens vi venter på at denne skal utforskes, kan man fortsatt håpe på at kvinner vil klare å finne tilbake til hverandre igjen i sterke kvinnefellesskap.

---

²⁴⁸ Lawrence, *Love saves the Day*, s. 37.

²⁴⁹ Ibid.

²⁵⁰ Ibid., s. 441.

Bibliografi

Kilder

Intervjuer

- Sofie Mina Stålesen, Intervju 1 «Kari», gjennomført 17. 01. 2023.
Sofie Mina Stålesen, Intervju 2 «Ingrid», gjennomført 19. 01. 2023.
Sofie Mina Stålesen, Intervju 3 «Anne», gjennomført 26. 01.23.
Sofie Mina Stålesen, Intervju 4 «Rakel», gjennomført 27. 01. 2023.
Sofie Mina Stålesen, Intervju 5 «Monika», gjennomført 07. 02. 2023.
Sofie Mina Stålesen, Intervju 6 «Lise», gjennomført 10. 02. 2023.
Sofie Mina Stålesen, Intervju 6 «Mari», gjennomført 10. 02. 2023.

Skeivt Arkiv (Bergen)

- Bjerck, Birgit. «Sammendrag av Medlemsmøtet den 3. september 1974: Sak: «eksklusive kvinnekvelder på Metropol?». *Mulius*, no. 9 (1974).
Eie, Elisabeth. «Det viser helt tydelig hvilken usikker posisjon lesbiske har». *Mulius*, no. 1 (1977).
Harboe, Hans Petter. «Metropol: Næmen - sitter'ere her helt aleine!?. *Mulius*, no. 1 (1976).
Skeivt Arkiv, Intervju med Elisabeth Eie, gjennomført 23. mars 2017, innhentet januar 2023.
Skeivt Arkiv, Intervju med Sissel Hansen, gjennomført 21. september 2016, innhentet januar 2023.
Ås, Inge, Hansen, Elisabeth Bjørck. *Mulius*, no. 6 (1973).
«Referat fra Elisabeth Bjørks foredrag «Kvinner og alkohol - lesbiske og livsstil». *Amasonen: Avis for og av lesbiske kvinner*, no. 1 (1985).
Nilsen, Ann Lisbeth. «Missekonkurransen - uskyldig moro eller bevisstløshet?». *Mulius*, no. 6 (1973).
Ovllen, Tom. «Soperstedet på Majorstua». *Fritt Fram* Juli 1990, no 1 (1990).
Redaksjonen. «Virkelig Norgeshistorie». *Mulius*, no. 9 (1974).

Avisartikler

- «Anti-missekonkurransen-demonstrasjon utenfor Royal Albert Hall i London.». *Sarpen*, 24. november 1970.
Haavik, Knut. «Oslo har fått en spesial-restaurant for homofile.» *VG*, 25. mars 1969.
Vestby, Gro. «Ny-feminister og diskriminering.» *Bergens tidende*, 1. juli 1971.
Wilhelmsen, Ellen. «To homofile kvinner: samfunnets reaksjoner, et sjokk!» *Dagbladet*, 15. juni 1974.
Styret av DNF-48. «Kvinnekveld.» *Dagbladet*, 28.10.1981.

Forskningslitteratur

- Andersen, Bjørge. «Erotiske oaser i offentlige sfærer: Amor Obscurus. En studie av anonym homoseksuell adferd i offentlige sfærer: strategier for å unngå stigmatisering.» Masteravhandling, Universitetet i Oslo, 1987.
- Skeivt Arkiv. «§213 i Staffelova» innhentet 07. 02. 2023 innhentet 07. 02. 2023. <https://skeivtarkiv.no/skeivopedia/ss-213-i-straffelova>.
- Bennett, Andy. «Subcultures or Neo-Tribes?: Rethinking the relationship between Youth, Style and Musical Taste.» *Sociology* 33, no. 3 (1999): 599-617. Doi: 10.1177/S0038038599000371.
- Brinkmann, Svend, Steinar Kvale. *Doing Interviews*. London: Sage Publications Ltd, 2018. Doi:10.4135/9781529716665.
- Böhme, Gernot. «The theory of atmospheres and its applications.» *Interstices* 15 (2014): 92-99. Doi:10.24135/ijara.v0i0.480.
- Böhme, Gernot. «Urban Atmospheres: Charting New Directions for Architecture and Planning.» I *Architectural atmospheres : on the experience and politics of architecture*, redigert av Christian Borch, 42-60. Basel: Birkhäuser, 2014.
- Carrothers, Robert M., og Denzel E. Benson. «Symbolic Interactionism in Introductory Textbooks: Coverage and Pedagogical Implications.» *Teaching Sociology* 31, no. 2 (2003): 162-181. Doi: 10.2307/3211306.
- Cavan, Sherri. *Liquor license: an ethnography of bar behavior*. Chicago: Aldine, 1966.
- Fine, Gary Alan, Ugo Corte. «Group Pleasures: Collaborative Commitments, Shared Narrative, and the Sociology of Fun.» *Sociological Theory* 35, no. 1 (2017): 64-86. Doi: 10.1177/0735275117692836.
- Friele, Karen-Christine. *Troll skal temmes*. Oslo: Scanbok, 1990.
- Goffman, Erving. «The Interaction Order: American Sociological Association, 1982 Presidential Address.» *American Sociological Review* 48, no. 1 (1983): 1-17. Doi: 10.2307/2095141.
- Grazian, David. *On the make: the hustle of urban nightlife*. Chicago: University of Chicago Press, 2008.
- Hall, Stuart, og Tony Jefferson. *Resistance through rituals: youth subcultures in post-war Britain*. London: Routledge, 1993.
- Hammer, Odd Ivar Noremsaune. «Skeiv identitet i Trondheim på 1960- og 70-tallet: En studie av homomiljøets utvikling, og §213s betydning i prosessen.» Masteravhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 2018.
- Henriksson, Benny. «Risk Factor Love: Homosexuality, sexual interaction and HIV prevention.» Doktoravhandling, Universitet i Göteborg, 1995.
- Hundstad, Dag, Tone Hellesund, Runar Jordåen, Marthe Glad Munch-Møller, red. *Skeiv lokalhistorie: Kulturhistoriske perspektiver på samme-kjønnsrelasjoner og kjønnsoverskridelser*. Oslo: Norsk lokalhistorisk institutt, Nasjonalbiblioteket, 2022.

- Jensen, Andreas Gjørøsether. ««Blodsopere» og andre utskudd: Skeive-annerledesboende i Oslo etter 1968.» Masteravhandling, Universitetet i Bergen, 2021.
- Johnsen, Per-Erling. *Brune kafeer: Oslos uforanderlige møtesteder*. Oslo: Schibsted, 2005.
- Jordanova, Ludmilla. *History in practice*. London: Arnold, 2000.
- Jordåen, Runar, Bjørn Andre Widvey. «Dokumenterar det skeive utelivet for første gang.» *Nyhetsarkiv for Aktuelt* (2017).
<https://www.uib.no/aktuelt/108107/dokumenterar-det-skeive-utelivet-f%C3%B8rste-gang>
- Juvonen, Tuula. «Becoming a lesbian at lesbian and gay dance parties: Lesbories as affective spaces.» I *Affective intimacies*, redigert av Marjo Kolehmainen, Annukka Lahti og Kinneret Lahad, 119-136. Manchester: Manchester University Press, 2022.
- Juvonen, Tuula. «In/visibility, resistance, autonomy: Creating a lesbian bar community in Tampere.» I *Skeiv Lokalhistorie: Kulturhistoriske Perspektiver På Samme-Kjønnsrelasjoner Og Kjønnsoverskridelser*, redigert av Dag Hundstad, Hundstad, Dag, Tone Hellesund, Runar Jordåen, Marthe Glad Munch-Møller, 427-453. Oslo: Norsk lokalhistorisk institutt, Nasjonalbiblioteket, 2022.
- Kennedy, Elizabeth Lapovsky, Madeline D. Davis, og Elizabeth Lapovsky Kennedy. *Boots of leather, slippers of gold: the history of a lesbian community*. New York: Penguin Books, 1994.
- Kristiansen, Hans W. «Kjærlighetskarusellen: eldre homoseksuelle menns livsfortellinger og livsløp i Norge.» Doktoravhandling, Sosialantropologisk institutt, Universitetet i Oslo, 2004.
- Lawrence, Tim. *Love saves the Day: a history of american dance music culture, 1970-1979*. Durham: Duke University Press, 2003.
- Lorås, Jostein. «Muntlige kilder – faktuelle eller narrative lese måter?» *Historisk tidskrift* 86, no. 3 (2007): 433-445. Doi: 10.18261/ISSN1504-2944-2007-03-05.
- Melve, Leidulf, og Teemu Ryymin. *Historikerens arbeidsmåter*. Oslo: Universitetsforlag, 2018.
- Perks, Robert, og Alistair Thomson, red. *The Oral history reader*. 3. utg, Routledge readers in history. London: Routledge, 2016.
- Prieur, Annick, og Arnfinn J. Andersen. *Kjærlighet mellom menn i aidsens tid*. Oslo: PAX, 1988.
- Reckwitz, Andreas. «Affective spaces: a praxeological outlook.» *Rethinking History* 16, nr. 2 (2012): 241–258. Doi: 10.1080/13642529.2012.681193.
- Rønning, Alexander Engevoll. «Den «norske homobevegelsen» og HIV/AIDS-epidemien: splittende eller konstituerende?» Masteravhandling, Universitetet i Oslo, 2020.
- Taule, Siv Mar. ««Støtt de lesbiske i Kina og Albania!» Lesbiskfeministiske tidsskrift fra 1970- og 1980-tallet.» Masteravhandling, Universitetet i Bergen, 2017.

- Thorvik, Olle. *Nattverden: Min lysløype gjennom Oslos moderne uteliv - fra Colony Club til Turbotirsdag. Inneklanen, klubbene, caféene, menneskene og livet om natten*. Oslo: Skamløst forlag, 2020.
- Vestly, Marte Trollsås. «Ut av skapet, inn i ekteskapet? Debatt om samliv i den norske skeive bevegelsen fra 1973 til 2016.» Masteravhandling, Universitetet i Oslo, 2022.
- Vindland, Gudmund. *Villskudd; Stjerneskudd*. Oslo: Oktober pocket, 2005.
- Waksler, Frances Chaput. «Erving Goffman's Sociology: An Introductory Essay.» *Human Studies* 12, no. 1/2 (1989): 1-18. Doi: 10.1007/BF00142837.
- Widvey, Bjørn André. «Meter´n – Norges viktigste møteplass for skeivt uteliv.. I *Skeiv Oslohistorie*, redigert av Gaukstad, Kristin M., Lars Emil Hansen, Miriam Rørsler-Nilsen, Vegard Skuseth. Oslo: Oslo Museum, 2022.
- Ås, Inge, Tonje Gjevjon. *Vi spiste, sov og drakk feminisme*. Oslo: Sfinxa, 2020.